

ENKELE RECENTE EVOLUTIES IN VERSCHILLENDE DOMEINEN VAN HET STRAFRECHT

*Rede uitgesproken door de eerste advocaat-generaal W. BROSENS, wnd. procureur-generaal,
op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen
op 1 september 1988*

Op deze plechtige openingsvergadering stelt het parket van uw hof zich voor de eerste maal in zijn bestaan aan U voor zonder procureur-generaal aan zijn hoofd.

Dit mocht geen reden zijn om U, raadsheren van het hof van beroep, te beroven van het intellectueel genot dat, naar men zegt, voor U verbonden is aan het vooruitzicht op een openingsrede.

Door de titel van de openingsrede «enkele recente evoluties» weet U dat ik niet zal spreken over de hervorming van het strafrecht.

1. Verbeurdverklaring van de winsten van handel in drugs

1.1. Ik acht het nuttig uw aandacht — en die van de rechters in uw ressort — te vestigen op een nog redelijk recent arrest van het Hof van Cassatie, te weten dat van 4 juli 1986 (*R.D.P.*, 1986, 910, met noot E. Liekendaal). Volgens dit arrest kunnen de geldsommen, die de veroordeelde door illegale drughandel opgestreken heeft, verbeurdverklaard worden.

1.2. Het arrest is merkwaardig om twee redenen.

Ten eerste, omdat het arrest bevestigt dat de verwezenlijkte winsten het voorwerp uitmaken van de misdrijven tegen de drugwetgeving in de zin van artikel 4, § 6, van de wet van 24 februari 1921, als gewijzigd door de wet van 9 juli 1975.

Het bestreden arrest had voorrang gegeven aan wat logisch schijnt door, kennelijk uitgaande van de mening dat het de drugs zijn die het voorwerp uitmaken van de misdrijven tegen de drugwetgeving, te beslissen dat de daardoor verwezenlijkte winst uit die misdrijven voortkomt.

Om nog een tweede reden is het arrest van 4 juli 1986 van het Hof van Cassatie merkwaardig. Tijdens de parlementaire besprekingen die aan de wet van 9 juli 1975 voorafgingen, werd er op geen enkel ogenblik gewag gemaakt dat het nieuwe artikel 4, § 6, het mogelijk zou maken om samen met de geldboete, die verzwaard werd, ook nog de illegale winst als bijkomende straf verbeurd te verklaren.

1.3. Toch verneemt U door de noot van E. Liekendaal onder het arrest van 4 juli 1986 dat deze uitspraak aansluit bij een vorig arrest van het Hof van Cassatie, dat van 2 juni 1975. De wet van 9 juli 1975 was toen nog niet in werking getreden, en verbeurdverklaring naar aanleiding van misdrijven tegen de drugwetgeving was toen maar mogelijk, bij gebrek aan bijzondere bepaling, met toepassing van artikel 42 van het Strafwetboek.

De aangevochten beslissing had ook toen de winsten van de illegale drughandel verbeurdverklaard, en ook toen had-

den de feitenrechters te dien einde vastgesteld dat de in beslag genomen geldsommen uit het misdrijf voortkomen.

Uitgesproken op grond van artikel 42, 2°, van het Strafwetboek, kon die verbeurdverklaring niet ontkomen aan de censuur van het Hof van Cassatie.

De bestreden beslissing was immers strijdig met de traditionele opvatting van de rechtsleer en de rechtspraak over wat het produkt van een misdrijf is, m.a.w. wat uit een misdrijf voortkomt.

Alleen wat door het misdrijf geschapen wordt, in de enge zin van het woord, is volgens die traditionele opvatting het produkt ervan. Zo schreven Nijpels en Servais in hun *Code pénal belge interprété* als toelichting op de artikelen 42 en 43 van het Strafwetboek het volgende, en ik beperk mij ertoe de desbetreffende zin in te korten: «Il ne faut pas confondre les choses produites par l'infraction avec les choses qui sont le produit d'un délit.»

Volgens de noot van E. Liekendaal is de omstandigheid dat de feitenrechters verzuimd hadden vast te stellen dat de veroordeelde de eigenaar van de verwezenlijkte winst was de enige reden waarom destijds cassatie van ambtswege gebeurd is. Daardoor werd het Hof van Cassatie in de onmogelijkheid gesteld de onjuiste rechtsgrond te vervangen door de juiste juridische verantwoording, namelijk het 1° van artikel 42 van het Strafwetboek, dat handelt over de verbeurdverklaring van zaken die het voorwerp van het misdrijf uitmaken op voorwaarde dat zij eigendom zijn van de veroordeelde.

De noot eindigt met de bemerking dat het duidelijk is waarom de opbrengst van diefstal geen voorwerp van de diefstal is, maar de opbrengst van de drughandel wel het voorwerp ervan is. Mocht bij sommigen onder U twijfel rijzen, dan verwijs ik naar de verklaring in de noot van E. Liekendaal.

Het is hoe dan ook zeer de vraag hoeveel feitenrechters begrepen hebben dat het arrest van 2 juni 1975, dat de verbeurdverklaring van de illegale winst casseerde, geen volstreekte veroordeling was van de mogelijkheid om die winst verbeurd te verklaren.

Aan de andere kant is het een paradoxale vaststelling dat het Hof van Cassatie, precies door de enge opvatting trouw te blijven over wat zaken zijn die uit het misdrijf voortkomen, kon beslissen dat de geldsommen die uit de misdrijven tegen de drugwetgeving voortkomen het voorwerp ervan uitmaken in de zin van artikel 4, § 6, van de Drugwet, waaraan de wetgever dan weer niet gedacht heeft.

Hoe dan ook, het arrest van 4 juli 1986 van het Hof van Cassatie bevestigt dat de rechtbanken gerechtigd zijn om de illegale winst van de drughandel verbeurd te verklaren, en

dat zij daartoe niet meer moeten vaststellen dat de veroordeelde eigenaar is van die geldsommen.

1.4. Is het noodzakelijk dat de illegale winst nog kan worden geïdentificeerd in het vermogen van de veroordeelde?

Is verbeurdverklaring ook dan mogelijk als de illegale winst versmolten is met andere bestanddelen van of opgenomen is in het vermogen van de drugtrafikant? Moet het bewijs kunnen worden geleverd worden welke bestanddelen van het vermogen de winst van de drughandel vormen?

Ik wijs op twee arresten van het Hof van Cassatie, die van 6 maart 1950 (*Pas.*, 1950, I, 471) en van 20 februari 1980 (*Pas.*, 1980, I, 745), die werden uitgesproken naar aanleiding van verbeurdverklaringen van geldsommen die vermengd waren geraakt met andere zaken of geldsommen van het vermogen van de veroordeelde. In beide gevallen werd beslist dat de verbeurdverklaring toch nog kan worden uitgevoerd, welke ook de herkomst is van wat in beslag werd genomen. De verbeurdverklaring gebeurt dan, zo zegt het eerste van beide arresten, op de manier waartoe de houding van de veroordeelde verplicht heeft.

Hoewel deze twee arresten werden gewezen naar aanleiding van vervolging wegens misdrijven tegen respectievelijk de wet op de kansspelen en de wet op de wisselcontrole, werden zij in voldoende ruime bewoordingen geformuleerd.

1.5. De besproken rechtspraak kan geenszins afbreuk doen aan de wenselijkheid van een initiatief van de wetgever ten einde artikel 4, § 6, van de Drugwet aan te vullen.

De wetgever zou, om elke twijfel uit te schakelen, uitdrukkelijk moeten voorzien in de mogelijkheid van verbeurdverklaring — beter: de verplichting daartoe — van de verwezenlijke winsten.

Hij zou daartoe de tekst van artikel 9, § 3, van de wet van 22 januari 1945 betreffende de economische reglementering en de prijzen als voorbeeld kunnen nemen.

Worden produkten, grondstoffen, koopwaren die mogen worden verhandeld, verkocht of te koop aangeboden tegen een prijs die hoger is dan de op grond van de bepalingen Prijzenwet vastgestelde maximumverkoopprijs, dan kunnen de hoven en rechtbanken de overtreder daarenboven veroordelen tot het betalen van een som welke overeenstemt met de ten onrechte gemaakte winst, en deze som wordt op dezelfde wijze als de geldboete ingevorderd.

Wanneer die bijkomende straf mogelijk is als legale produkten te duur verhandeld worden, waarom dan niet als produkten illegaal verhandeld worden?

Er bestaat nog een andere soortgelijke wettekst.

Ik verwijs naar artikel 5, laatste lid, van de besluitwet van 6 oktober 1944 betreffende de controle op de wissel. De rechterlijke beslissing legt naast de geldboete de verbeurdverklaring op, niet alleen van de goederen en de vorderingen die het voorwerp van het misdrijf hebben uitgemaakt, maar ook van de winsten — de juristen in de wetgevende kamers dachten er niet aan om de winsten als voorwerp van het misdrijf te kenmerken — die de delinquent uit het misdrijf behaald heeft.

Ten slotte zou de wetgever, uitgaande van het door de arresten van 6 maart 1950 en van 20 februari 1980 van het Hof van Cassatie bevestigde beginsel, moeten bepalen dat de verbeurdverklaring, zo de onrechtmatig verworven geldsommen niet kunnen worden geïdentificeerd, op welk deel

ook van het vermogen van de veroordeelde ten uitvoer kan worden gelegd.

1.6. In Frankrijk heeft de wet van 31 december 1987 (*Journal officiel* van 5 januari 1988) de «Code de la Santé publique», waarin de bepalingen voorkomen die de drugmisdrijven straffen, aangevuld met meerdere artikelen. Het nieuwe derde lid van artikel L.629 verleent de rechter de bevoegdheid om alle of een gedeelte van de goederen van de veroordeelde drugtrafikant verbeurd te verklaren, en een nieuw artikel 627-4 bepaalt dat de voorzitter van de rechtbank te dien einde bewarende maatregelen kan bevelen op de goederen van de verdachte.

2. Kunnen de decretale wetgevers de beginselen van het strafrecht en de strafrechtspleging wijzigen?

2.1 Een vonnis van een rechtbank van eerste aanleg in uw ressort verschaft aan het Arbitragehof de gelegenheid om de bevoegdheid van de decretale wetgevers op het gebied van het strafrecht restrictief te omlijnen, en te beslissen dat zij onbevoegd zijn om de wijze van uitoefening van de strafvordering te wijzigen.

Het was namelijk de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, die bij vonnis van 27 juni 1986 een prejudiciële vraag stelde met betrekking tot meerdere artikelen van het decreet van 2 juli 1981 houdende het beheer van afvalstoffen.

Het arrest nr. 44 van 23 december 1987 van het Arbitragehof, waarvan het Staatsblad van 27 januari 1988 een uittreksel publiceerde — dat echter volledig het gedeelte weergeeft waarin de respectieve bevoegdheden van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten wordt vastgesteld — verdient alle aandacht.

2.2 U weet dat artikel 11 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 aan de Gewesten en de Gemeenschappen de bevoegdheid verleent om de niet-naleving van de bepalingen van hun decreten strafbaar te stellen met correctionele of politiestrafen overeenkomstig boek I van het Strafwetboek.

Staat dit artikel de decreetgevers ook toe af te wijken van de bepalingen van boek I van het Strafwetboek? Het Arbitragehof beantwoordt deze vraag ontkennend. De bijzondere wetgever, zo bevestigt het Arbitragehof, heeft de in boek I vervatte regels uniform willen houden. Hij heeft gewild dat de Gemeenschappen en Gewesten van die regels niet kunnen afwijken. Artikel 11 van de bijzondere wet biedt de decreetgever alleen de mogelijkheid de gevallen te bepalen waarin vervolging mag plaatshebben en de strafmaatregelen te bepalen binnen de grenzen die het stelt.

De Vlaamse Raad had onder meer opgeworpen dat artikel 10 van de bijzondere wet bepaalt dat de decreten ook rechtsbepalingen kunnen bevatten in aangelegenheden waarvoor de Raden niet bevoegd zijn, als de Raden oordelen dat die aanvullende bepalingen onontbeerlijk zijn voor de uitoefening van hun bevoegdheid.

Maar het Arbitragehof oordeelde dat artikel 19 van de bijzondere wet de eventuele uitoefening van de residuaire bevoegdheid beperkt. De decreten kunnen de bevoegdheden niet aantasten die door de Grondwet aan de wet zijn voorbehouden.

Uit de artikelen 7 en 9 van de Grondwet moet afgeleid worden dat een bijzondere wetgever niet kan afwijken, zo-

als reeds gezegd, van de bepalingen van boek I van het Strafwetboek, zelfs niet door een beroep te doen op artikel 100 van het Strafwetboek. Artikel 7 van de Grondwet behoudt in het bijzonder aan de nationale wetgever de zorg voor om de vorm van die vervolging te regelen, m.a.w. de strafrechtspleging ontsnapt aan de bevoegdheid van de Gewesten en de Gemeenschappen.

2.3. Met toepassing van de aldus geformuleerde beginse-len ontzegt het Arbitragehof in het bijzonder aan de decre-tale wetgever de bevoegdheid om af te wijken van de bepa-lingen van het Strafwetboek inzake de strafbare deelne-ming, de verbeurdverklaring als bijkomende straf, de reci-dive, om de werkgever burgerrechtelijk aansprakelijk te stellen voor de betaling van de geldboeten en van de ge-rechtskosten, of om af te wijken van artikel 100 van het Strafwetboek.

Op het gebied van de strafvordering kan de decretale wetgever geen recht tot huiszoeking verlenen buiten de door de wet erkende gevallen, en hij kan de bewijswaarde van de processen-verbaal niet op een bijzondere manier vastleggen.

Zo de decretale wetgever al ongetwijfeld ambtenaren kan aanwijzen die ermee belast worden toezicht te houden op de naleving van de decreten, schijnt uit het arrest van het Arbitragehof te moeten worden afgeleid dat de decretale wetgever aan die ambtenaren de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie niet kan toekennen. Deze hoeda-nigheid houdt nauw verband met de vorm van de vervol-ging, een materie die voorbehouden is aan de nationale wetgever. In elk geval gelden, zoals ik er reeds op wees, de processen-verbaal van de aangewezen ambtenaren slechts bij wijze van inlichting.

2.4. Het Arbitragehof bleef dit standpunt getrouw in zijn latere arresten nrs. 50 en 51 van 17 maart 1988, waarin geantwoord werd op prejudiciële vragen gesteld door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge, en opnieuw door die van Antwerpen, in beide gevallen telkens opnieuw naar aanleiding van het afvalstoffendecreet.

2.5. Op 18 maart 1988 had op vraag van de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij een contactnamiddag plaats op het parket van uw hof tussen leidende leden en ambte-naren van deze maatschappij en leden van de parketten in het Vlaamse Gewest, zowel van die binnen in uw ressort als van die buiten uw ressort.

Het arrest nr. 44 van 23 december 1987 van het Arbitra-gehof was, zoals bleek uit de gedachtenwisseling op deze interessante contactnamiddag, wel gekend door de verant-wordelijken voor de werking van de Vlaamse Waterzuive-ringsmaatschappij. Zij verklaarden zich in die omstandig-heden gelukkig dat de strafbepalingen van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging, die onder meer ook betrekking heb-ben op de wijze waarop de monsters moeten worden geno-men en geanalyseerd ten einde de overtreding vast te stel-len, de bewijswaarde van de processen-verbaal van de be-voegde ambtenaren, de recidive en de burgerlijke aanspra-kelijkheid van de rechtspersonen-werkgevers voor de ver-oordelingen tot schadevergoeding, geldboeten en kosten, niet werden opgeheven en vervangen voor het Vlaamse Ge-west door een decreet van de Vlaamse Raad.

2.6. De regel dat de bevoegdheid van de bijzondere wet-gevers beperkt blijft tot het aanduiden van de gevallen

waarin vervolging mag plaatshebben, en het bepalen van de strafmaatregelen overeenkomstig boek I van het Strafwet-boek speelt ook in andere materies die nu tot hun bevoegd-heid behoren.

Zo bevat het decreet van 28 juni 1985, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 17 september 1985, dat voor het Vlaamse Gewest de wet van 5 mei 1888 betreffende het toezicht op de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrich-tingen vervangt, maar dat pas in werking zal treden als het uitvoeringsbesluit klaar is, ook bepalingen, vergelijkbaar met die van het afvaldecreet, die afwijken van de beginse-len van het strafrecht en van de strafvordering.

2.7. Maar wanneer de van het gemene strafrecht afwij-kende bepalingen voorkomen in een besluit van een execu-tieve, dan is het niet de taak van het Arbitragehof, zo volgt uit zijn arrest van 2 maart 1988 (*R.W.*, 1987-88, 1313), om uitspraak te doen omtrent de schending van de grondwette-lijke bevoegdheidsregels. Hieruit volgt dat de rechtbanken zelf de ongrondwettigheid van een besluit van een executie-ve moeten vaststellen, zoals dit het geval is met een on-grondwettig koninklijk besluit.

3. *Decretale wetgevers en de verjaring van de strafvordering*

3.1 Nu het Arbitragehof door de besproken arresten de bevoegdheid van de decreetgevers op het gebied van het strafrecht en van de strafvordering afgelijnd heeft, kan men zich onder meer afvragen of de decreetgevers de door de nationale wetgever vastgelegde bepalingen inzake de ver-jaring van de strafvordering kunnen wijzigen.

Wie de reeds besproken arresten als uitgangspunt neemt, antwoordt wellicht met overtuiging: neen.

Het Hof van Cassatie besliste immers al meerdere malen dat wetten die de verjaringstermijn verlengen, onmiddellij-ke uitwerking hebben op de aan de gang zijnde rechtsple-gingen: verlengde verjaringstermijnen leiden niet tot ver-zwaring van de straf en hebben geen gevolgen voor het recht zelf (*Cass.*, 25 november 1981, *R.W.*, 1982-83, 1006, *R.D.P.*, 1982, 368; *Cass.*, 3 juni 1987, *R.D.P.*, 1987, 981). Verjaringswetten moeten, zoals de procureur-generaal Le-clercq bevestigde, ontleed worden als wetten die uitsluitend betrekking hebben op de rechtspleging, meer bepaald het recht om te vervolgen («L'application dans le temps de la loi modifiant le délai de prescription de l'application dans le temps de la loi modifiant le délai de prescription de l'ac-tion publique», rede op de openingsvergadering van het Hof van Beroep te Bergen van 1 september 1981, *R.D.P.*, 1981, 943, nrs. 36 en 38).

3.2. Het decreet van 27 juni 1985 van de Vlaamse Raad, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 27 augustus 1985, heeft artikel 28 van de Jachtwet, dat de verjaring van de strafvordering op drie maanden stelde, voor het Vlaam-se Gewest afgeschaft.

De besprekingen in de Vlaamse Raad bevestigen dat voor de in het Vlaamse Gewest gepleegde jachtmisdrijven daar-door impliciet de verjaringstermijn verlengd wordt over-eenkomstig de algemene bepalingen ter zake van het Wet-boek van Strafvordering (Vlaamse Raad, zitting 1984-85, stuk 310/1, p. 5).

Voor het Waalse Gewest werd door decreet van 18 juli 1985, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 10 oktober 1985, in de Jachtwet een artikel 37 ingevoegd, dat door zijn eerste lid de strafrechtelijke verjaringstermijn voor jachtdelicten bepaalt op één jaar.

Een ander decreet van het Waalse Gewest, dat van 17 juli 1985, gepubliceerd in hetzelfde Staatsblad, verlengde ook de korte verjaringstermijnen van de strafvordering in boszaken en inzake van riviervisserij tot een jaar.

3.3. Op grond van het arrest van 1 december 1987 van het Hof van Cassatie noteerde raadsheer Vandeplas dat een onderscheid moet worden gemaakt: de gewestraad kan in een materie waarvoor hij bevoegd is geworden, wel een afwijking ongedaan maken, die de nationale wetgever vroeger had aangenomen ten opzichte van de normale verjaringstermijn, maar de gewestraad kan niet een (andere) afwijkende regeling ingang doen vinden (Cass., 1 december 1987, *R.W.*, 1987-88, 1126, met noot A. Vandeplas «De Jachtwet en de verjaring»). Zo zou een gewestraad in strafzaken een korte verjaringstermijn niet een beetje langer kunnen maken, wel veel langer.

Tegenover deze mening staat het arrest van 3 juni 1987 van het Hof van Cassatie, dat de nieuwe bijzondere verjaringstermijn erkende, zoals hij bepaald werd door het decreet van 18 juli 1985 van de Waalse Gewestraad (*R.D.P.*, 1987, 981, met noot J.S.).

Beide arresten van het Hof van Cassatie werden gewezen vooraleer het Arbitragehof de gelegenheid kreeg om zich uit te spreken.

3.4. Door zijn arrest nr. 43 van 3 december 1987 zegde het Arbitragehof betreffende prejudiciële vragen gesteld door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Charleroi voor recht dat het decreet van het Waalse gewest van 18 juli 1985 geen schending inhoudt van de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten. Krachtens en binnen de perken van artikel 11 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 kan de decreetgever, bevoegd om de verstoring van de sociale orde strafbaar te stellen, ook de duur bepalen tijdens welke het op gang brengen van de openbare vordering verantwoord is. De decreetgever regelt dan niet de vorm van de vervolgingen in de zin van artikel 7 van de Grondwet; hij behandelt dan integendeel een aspect van de gevallen waarin volgens diezelfde bepaling vervolging mogelijk is (*Belgisch Staatsblad* van 19 december 1987; *R.W.*, 1987-88, 861).

3.5. Wat voorafgaat getuigt van een soepel redeneervermogen. De verjaring van misdrijven is de ene maal een procedureaangelegenheid, de andere maal een aspect van het recht om te straffen, naar gelang van het doel dat men met de variabele premisse wil bereiken.

3.6. Enkele dagen vooraleer het Belgisch Staatsblad het arrest van 3 december 1987 van het Arbitragehof publiceerde, stelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Tongeren, waarnaar met toepassing van artikel 23, derde lid, van de Taalwet van 15 juni 1935 een strafzaak wegens jachtmisdrijf in het Waalse Gewest was verwezen, een soortgelijke vraag aan het Arbitragehof.

Ingevolge deze en andere soortgelijke prejudiciële vragen bevestigde het Arbitragehof door meerdere arresten, onder meer het arrest nr. 62 van 9 juni 1988 (*Belgisch Staatsblad* van 28 juni 1988, blz. 9386), zijn standpunt.

4. Doping in de sport en gerechtelijke politie

4.1. Daar de gemeenschappen een beleid kunnen voeren met het oog op de bescherming van de gezondheid, zijn zij bevoegd om de doping van sportlui te voorkomen.

De wet van 2 april 1965, waarbij de dopingpraktijk verboden wordt bij sportcompetities, werd niet vervangen door een decreet van de Vlaamse Raad en is bijgevolg de basiswet over dit onderwerp gebleven. Daarentegen werd het koninklijk besluit van 24 november 1978 betreffende de monsterneming van urine en bevoorrading bij sportcompetities en de analyse ervan aangepast door het besluit van 14 januari 1987 van de Vlaamse Executieve, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 21 februari 1987.

4.2. Wat «aanpassing» van het koninklijk besluit genoemd wordt, bevat als opvallende noviteit — zo luidt het nieuwe artikel 2 van het besluit — dat de gemeenschapsminister bevoegd voor het gezondheidsbeleid, vaststelt bij welke sportwedstrijden een door hem aangewezen geneesheer dopingcontroles zal uitvoeren.

Een ander besluit van dezelfde datum van de Vlaamse Executieve, samen met het vorige besluit bekendgemaakt, bepaalt dat alleen de door de gemeenschapsminister erkende personen met toepassing van artikel 4, § 1, van de basiswet toezicht kunnen uitoefenen.

Het formulier dat volgens het nieuwe artikel 3 van het eerstvermelde van beide decreten moet worden gebruikt om de sportbeoefenaar op de hoogte te brengen, vermeldt enkel de controlerende arts als degene die de sportbeoefenaar oproept, terwijl tot dan toe volgens het koninklijk besluit van 7 april 1981, nadat de procureur-generaal te Bergen op die wijziging had aangedrongen, een oproepingsformulier moest worden gebruikt dat naast de controlerende arts ook gewag maakte van de oproepende officier van de gerechtelijke politie.

Terwijl oorspronkelijk aan «de persoon die de monsterneming heeft bevolen», opgedragen werd het monster dadelijk af te geven aan een erkend laboratorium, moet volgens de nieuwe versie van artikel 6 «de aangewezen geneesheer» dit doen.

Andere bepalingen van het koninklijk besluit van 24 november 1978 die er reeds op gericht waren de dopingcontroles in opdracht van de uitvoerende macht te laten gebeuren, werden inderdaad enkel «aangepast».

De flesjes worden niet meer door het Ministerie van Volksgezondheid, maar door de Administratie Gezondheidszorg van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap ter beschikking gesteld. Er wordt gepreciseerd dat een exemplaar van het proces-verbaal dat de monsterneming vaststelt, met de sleutel van de gebruikte codes voor het vormen van de codenummers ter identificatie van de flesjes gezonden wordt naar de Administratie Gezondheidszorg van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

Slechts in geval van positief resultaat na het onderzoek van het monster is voor het eerst sprake van een proces-verbaal waarvan de procureur des Konings mededeling krijgt, en dan nog is het slechts een afschrift van dit proces-verbaal dat hem met toepassing van artikel 7, § 2, gezonden wordt.

4.3. Het aangepaste uitvoeringsbesluit roept twee bedenkingen op. Ten eerste. Als de onuitgesproken bedoeling is het openbaar ministerie terug te dringen in een passieve of

afwachtingende rol, die deze is dat het pas kan optreden na vaststellingen op initiatief van de uitvoerende macht, dan is dat oogmerk ten volle bereikt, na de aanpassing van het uitvoeringsbesluit door het besluit van de Vlaamse Executieve meer dan ooit tevoren.

Artikel 2 van het aangepaste uitvoeringsbesluit mag dan nog zo uitdrukkelijk als overbodig herhalen wat reeds in de Dopingwet staat, te weten dat de bevoegdheid van de officieren van gerechtelijke politie onverminderd blijft, van initiatieven van officieren van gerechtelijke politie om, zoals het hun professionele plicht is, de misdrijven tegen de dopingswet op te sporen is zo goed als geen sprake: met inachtneming van welke normen moeten zij optreden?

De door het Hof van Cassatie meerdere malen bevestigde regel dat bijzondere voorschriften inzake bewijsvoering niet noodzakelijk de bewijsvoering volgens de regelen van het gemene recht uitsluiten (Cass., 8 juni 1964, *Pas.*, 1964, I, 1070; Cass., 3 mei 1965, *Pas.*, 1965, I, 927; Cass., 10 april 1979, *Pas.*, 1979, I, 951, *Arr. Cass.*, 1978-79, 953) botst in dit geval op artikel 8 van de Dopingwet: vanaf de datum van inwerkingtreding van het uitvoeringsbesluit wordt een einde gemaakt aan de vrijheid van bewijsvoering wanneer de gerechtelijke overheden optreden.

Als het niet de bedoeling is het opsporen van de misdrijven tegen de Dopingwet door de officieren van gerechtelijke politie te dwarsbomen, dan zou een nieuw uitvoeringsbesluit de normen moeten vastleggen die de officieren van gerechtelijke politie kunnen naleven.

4.4. Ten tweede. Wat moeten wij denken, na de reeds besproken arresten van het Arbitragehof, over de bevoegdheid van de Executieve van het Vlaamse Gewest om een uitvoeringsbesluit over de wijze van vaststellen van misdrijven tegen de Dopingwet te wijzigen?

Er wordt opgeworpen dat de gemeenschapsminister preventief wil optreden, maar wanneer hij de sportwedstrijden waar controles zullen worden uitgevoerd, niet lukraak vaststelt, maar op grond van vermoedens of aanwijzingen, kan het dan niet gebeuren dat hij het domein van de gerechtelijke politie betreedt?

5. Voorrecht van rechtsmacht en beslissing van de procureur-generaal om niet te vervolgen — Wanneer is de aanstelling als burgerlijke partij gericht tegen een magistraat?

5.1. In de loop van de laatste jaren wees het Hof van Cassatie naar aanleiding van dossiers die hun oorsprong vonden in klachten die in het ressort van uw hof werden ingediend, drie belangwekkende arresten met betrekking tot de door de artikelen 479 en volgende van het Wetboek van Strafvordering voorgeschreven bijzondere rechtspleging inzake voorrecht van rechtsmacht. Twee beslissingen van de eerste procureur-generaal bij uw hof om een magistraat die een wanbedrijf zou hebben gepleegd, niet te dagvaarden voor uw hof, waren voor het Hof van Cassatie de gelegenheid om de betekenis en de draagwijdte van die beslissingen te preciseren. Het derde arrest van het Hof van Cassatie handelt over de vraag wanneer een klacht tegen een magistraat gericht is.

5.2. De arresten van 23 oktober 1984 (*Pas.*, 1985, I, 271, *R.W.*, 1984-85, 2849) en van 22 oktober 1985 (*Pas.*, 1986, I, 292, *R.W.*, 1985-86, 2827) oordelen dat de beslissing om

niet te dagvaarden, niettegenstaande zij wordt genoemd een beschikking van niet-vervolg, geen jurisdictionele beslissing is. Zij kan niet vergeleken worden met de beslissingen die de onderzoeksgerechten treffen met toepassing van artikel 128 van het Wetboek van Strafvordering. Zij is een loutere sepotbeslissing van het openbaar ministerie en heeft geen gezag van gewijsde.

De beslissing van de procureur-generaal om niet voor het hof van beroep te vervolgen is daarom niet voor cassatieberoep vatbaar. In de tweede zaak kon het Hof van Cassatie dit standpunt herhalen nadat, zoals ik wat verder zal uiteenzetten, het dossier een ontwikkeling kende waardoor beroep in cassatie wel mogelijk werd.

5.3. Er werd eertijds anders geoordeeld over de juridische aard van de beslissing van de procureur-generaal om een magistraat niet te vervolgen voor het hof van beroep.

Het arrest van 17 januari 1887 van het Hof van Cassatie oordeelde dat de aangever wegens laster vervolgd kan worden na de beslissing van de procureur-generaal om de aangeklaagde magistraat niet te vervolgen wegens het plegen van een wanbedrijf. Zijn beslissing moet als een eindbeslissing van de bevoegde overheid beschouwd worden in de zin van artikel 447, § 3, van het Strafwetboek, die dezelfde waarde heeft als een beslissing van buitenvervolginstelling van een onderzoeksgerecht.

Dit standpunt wordt nadien herhaald, zonder dat met zoveel woorden de nadruk wordt gelegd op een gegeven eigen aan de destijds aan het Hof van Cassatie voorgelegde zaak, en waarop ik dadelijk terugkom. Zo wordt het jurisdictioneel karakter van de beslissing van de procureur-generaal in meer algemene bewoordingen bevestigd in de noot R.H. onder het arrest van 28 maart 1949 van het Hof van Cassatie (*Pas.*, 1949, I, 241), dat dezelfde waarde toeschrijft aan de beslissing van de krigsauditeur om niet te vervolgen, genomen met toepassing van artikel 3 van de besluitwet van 26 mei 1944. Zie ook de studie van J. Constant over «Crimes commis par les juges», nr. 79 (*Les Nouvelles, Procédure pénale*, t. II, vol. II).

5.4. Moet na de recente beslissingen van het Hof van Cassatie besloten worden dat het een algemene regel geworden is dat de beslissing van de procureur-generaal van het hof van beroep om niet te vervolgen vergelijkbaar wordt met de beslissing van de eerste voorzitter van het hof van beroep dat hij de algemene vergadering van het hof niet zal bijeenroepen om een klachtaangifte te aanhoren, die volgens het Hof van Cassatie evenmin enige jurisdictionele waarde heeft en evenmin door beroep in cassatie kan worden bestreden (Cass., 15 maart 1983, *Pas.*, 1983, I, 778)?

5.5. Er werd terecht opgeworpen dat het Hof van Cassatie, nu het aan de benadeelde geen recht toekent om als burgerlijke partij beroep in cassatie aan te tekenen tegen de beslissing van de procureur-generaal om niet te vervolgen, daardoor afstand neemt van de welwillende houding die het door andere arresten (o.m. Cass., 10 december 1980, *Pas.*, 1981, I, 412) had aangenomen ten voordele van de burgerlijke partij die de beslissing van buitenvervolginstelling door de kamer van inbeschuldigingstelling aanvecht (F. Erdman, «Privilege de juridiction: la victime du juge», *J.L. - J.L.M.B., Centenaire*, blz. 143, meer bepaald blz. 148, met noten 27 en 28). Erdman aarzelt niet om te stellen dat er een toestand van juridisch marasme bestaat in verband met de rechten van de benadeelde als burgerlijke par-

tij zolang de procureur-generaal niet beslist heeft om te vervolgen voor het hof van beroep.

5.6. Ik meen dat rekening moet worden gehouden met de rechtspleging die aan de beslissing van de procureur-generaal voorafging.

Het arrest van 17 januari 1887 werd gewezen in een zaak waarin de beslissing van de procureur-generaal volgde op een gerechtelijk onderzoek door een magistraat aangewezen door de eerste voorzitter van het hof van beroep. In deze hypothese komt de beslissing van de procureur-generaal wegens artikel 479 van het Wetboek van Strafvordering in de plaats van de beslissing van een onderzoeksgerecht om al dan niet te verwijzen.

De twee recente arresten werden gewezen in zaken waarin de procureur-generaal zelf tot informatie was overgegaan. Hij trad dan niet in de plaats van een onderzoeksgerecht om te oordelen of er al dan niet voldoende bezwaren bestonden om te vervolgen. Het arrest van 23 oktober 1984 maakt van die omstandigheid terloops melding in de overweging over het verloop van de rechtspleging, maar niet in de overweging over de aard van de beslissing om te vervolgen. Het arrest van 22 oktober 1985 maakt van dit gegeven geen gewag wanneer het de aard van de beslissing van de procureur-generaal ontleedt.

Wordt wel rekening gehouden met het al dan niet bestaan van een voorafgaand gerechtelijk onderzoek, dan zijn het oude en de twee nieuwe arresten van het Hof van Cassatie met elkaar bestaand.

Dan is ook een begin van bevredigende oplossing mogelijk voor het zoëven vermelde probleem in verband met de rechten van de burgerlijke partij die zich, zoals mogelijk wordt geacht (o.m. Van Hauwaert, «Enkele beschouwingen in verband met het voorrecht van rechtsmacht», *R.W.*, 1985-86, 129 e.v., nr. 65; Erdman, *o.c.*, blz. 146), aangesteld heeft voor de magistraat die op verzoek van de procureur-generaal door de eerste voorzitter met het onderzoek belast werd.

5.7. Het tweede arrest van het Hof van Cassatie, dat van 22 oktober 1985, is nog om een tweede reden zeer belangwekkend. Het ging om een zaak waarin de klacht tegelijk gericht was tegen andere personen dan alleen diegene onder hen die de hoedanigheid van magistraat bezat.

Nadat de raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt terecht beslist had dat de onderzoeksrechter niet mocht onderzoeken na de verklaring van de klager dat hij zich burgerlijke partij stelde, besliste de procureur-generaal dat niemand als gevolg aan die klacht voor het hof van beroep zou worden vervolgd. Na deze beslissing wilde de klager de vervolging tegen de «gewone» verdachten doen voortzetten, en hij stelde zich andermaal, maar nu tegen hen alleen, burgerlijke partij.

De raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt en de kamer van inbeschuldigingstelling van uw hof, geïnspireerd door het openbaar ministerie bij uw hof, oordeelden dat dit niet kon om redenen die niet van alle grond ontbloot leken.

Het gemakkelijkst te begrijpen is de weerlegging door het Hof van Cassatie van het argument dat de raadkamer de onderzoeksrechter al ontlast had in de eerste fase van de procedure, toen de burgerlijke partij de verdachte met de hoedanigheid van magistraat als een van de verdachten aangewezen had. Die beschikking tot ontlasting is immers

niet gelijk te stellen met een beschikking van buitenvervolginstelling, daar zij niet over het bestaan van bezwaren uitspraak doet. Een dergelijke beschikking stelt enkel vast dat de onderzoeksrechter op dat ogenblik niet op geldige wijze werd aangesproken en laat daarom geen toestand van gerechtelijk onderzoek voortbestaan.

De kern van de zienswijze van het Hof van Cassatie is dat de beslissing van de procureur-generaal om de andere personen niet te vervolgen geen hinderpaal kan vormen voor het instellen door het openbaar ministerie of door de benadeelde van de strafvordering tegen de personen die niet over voorrecht van rechtsmacht beschikken.

Ingevolge dit arrest deed de kamer van inbeschuldigingstelling van uw hof uitspraak over de vraag of er bezwaren waren tegen die andere personen.

5.8. Het komt mij voor dat de procureur-generaal bij uw hof, ingevolge dit arrest van het Hof van Cassatie in soortgelijke omstandigheden beter niet meer zelf beslist dat de zaak ook tegenover de andere verdachten dan de personen die over voorrecht van rechtsmacht beschikt, dient te worden geseponneerd, maar dat hij ten opzichte van die andere verdachten het dossier voor beslissing dient over te zenden aan de bevoegde procureur des Konings.

Maar ik heb gezegd: in soortgelijke omstandigheden.

Wat als de beslissing van de procureur-generaal om de rechtspleging niet voort te zetten volgt op een gerechtelijk onderzoek door een magistraat aangewezen door de eerste voorzitter van het hof van beroep, en deze magistraat ook de «gewone» verdachten in betichting stelde?

Is de beslissing van de procureur-generaal ten gunste van de «gewone» verdachten niet in deze laatste hypothese, zoals een beslissing van een onderzoeksgerecht die verdachten buiten zaak stelt, wel een hinderpaal tegen een nieuwe akte van stelling als burgerlijke partij en een nieuwe inbetichtingstelling van de betrokkenen, nu door de onderzoeksrechter?

5.9. Het derde arrest van het Hof van Cassatie inzake voorrecht van rechtsmacht is dat van 19 januari 1988.

Het werd gewezen naar aanleiding van een zaak waarin de klager zich burgerlijke partij stelde met een akte die geen verdachte aanwees met de hoedanigheid van magistraat. Maar de bij de akte gevoegde klachtbrief, andere processtukken en een tweede klacht, gericht aan de procureur-generaal, lieten geen twijfel erover bestaan dat die feiten of samenhangende feiten, indien zij juist bevonden werden, gepleegd zouden zijn door onder meer een persoon die over voorrecht van rechtsmacht beschikt. Aan deze tweede klacht was door de procureur-generaal nog geen gevolg in een of andere zin gegeven.

De raadkamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen en daarop de kamer van inbeschuldigingstelling van uw hof, ook deze maal gevolg gevend aan de vordering van het openbaar ministerie bij uw hof, oordeelden dat geen onderzoek kon worden ingesteld zonder te raken aan het pregoratief van de procureur-generaal om te beslissen over telasteleggingen tegen magistraten en andere in de zaak betrokken daders.

Bijkomende argumenten van uw hof waren dat elke vordering tot gerechtelijk onderzoek de onderzoeksrechter in rem saisisseert, d.w.z. ook ten opzichte van de niet met naam genoemde verdachten, en dat het vorige arrest van het Hof van Cassatie werd gewezen in een zaak waarin de

procureur-generaal reeds had beslist om niet te vervolgen, wat nu niet het geval was.

Geen van deze argumenten kon de cassatie voorkomen.

Het Hof van Cassatie bevestigde dat een gerechtelijk onderzoek in rem geschiedt, maar dit beginsel verleent de onderzoeksrechter het recht niet een persoon als dader in verdenking te stellen die over een voorrecht van rechtsmacht beschikt; dat een persoon met die hoedanigheid als mogelijke dader aangewezen wordt in de klachtbrief is niet voldoende om de akte, waardoor de klager zich burgerlijke partij stelt en die de naam van de magistraat verzwijgt, te interpreteren als tevens gericht tegen laatstgenoemde; het bestaan van een tweede klacht, gericht aan de procureur-generaal, die wel uitdrukkelijk tegen de magistraat gericht is en betrekking heeft op dezelfde feiten, kan geen hinderpaal uitmaken voor het instellen door het openbaar ministerie of door de benadeelde van de strafvordering tegen personen die niet over voorrecht van rechtsmacht beschikken. Dit laatste standpunt geldt ook voor het geval dat de procureur-generaal nog geen beslissing genomen heeft, daar uitbreiding van bevoegdheid wegens samenhang onderstelt dat de verschillende vorderingen regelmatig bij de rechter aanhangig gemaakt zijn.

Dit derde arrest van het Hof van Cassatie leert dat de akte van aanstelling als burgerlijke partij niet mag geïnterpreteerd worden om te bepalen tegen wie zij gericht is.

6. Verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom

6.1. De memorie van toelichting van het ontwerp van wet tot uitbreiding van het toepassingsgebied van het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven tegen betaling van een geldsom vermeldde waarom de Regering verder wilde gaan in de richting die met betrekking tot deze aangelegenheid was aangewezen in de Kamercommissie voor Justitie naar aanleiding van het uiteindelijk niet in aanmerking genomen wetsontwerp betreffende de bevoegdheidsuitbreiding van de politierechtbanken: het was de wens om de kleine diefstallen, al worden zij in principe gestraft met gevangenisstraf tot vijf jaar, niet uit te sluiten van het stelsel van de afdoening buiten proces (Senaat, 1982-83, 381/1, p. 2).

In de commissie voor de Justitie van de Senaat bevestigde de minister van Justitie voor het eerst dat het ontwerp een middel is, naast andere, om aan de achterstand in gerechtszaken een oplossing te geven, en bovendien zal daardoor het aantal vrijheidsberovingen van korte duur verminderen. Er zou nog een ander voordeel aan verbonden zijn. De parketten kunnen door overlast een aantal misdrijven niet meer vervolgen, maar zouden de betaling van een geldsom kunnen voorstellen in plaats van te seponeren (Senaat, 1982-83, 381/2, p. 5).

In de commissie voor de Justitie van de Kamer der Volksvertegenwoordigers drukte de minister van Justitie het eerste voordeel nog sterker uit: doordat de parketten de mogelijkheid zullen hebben sommige misdrijven niet meer te vervolgen, zullen de rechtbanken van zoveel kleine zaken ontlast worden, dat meer rechters voor de burgerlijke kamers van de rechtbank van eerste aanleg kunnen worden aangewezen om de gerechtelijke achterstand weg te werken. Uitgaande van de bewering dat de parketten klagen omdat

zij te veel moeten seponeren wegens de overbelasting van de rechtbanken, preciseerde de minister van Justitie dat het nieuwe stelsel tegelijk een tweede voordeel zal bieden: er zal voortaan een minimum aan bestraffing zijn waar dit niet het geval was (Kamer, 1983-84, 698/5, p. 3; zie ook *Parl. Hand.*, vergadering van 25 juni 1984, blz. 3610 en 3611). Zo zou, naar het oordeel van de minister van Justitie, de ergste kwaal, dit is geen enkele repressieve reactie tegen daders van lichte misdrijven, uitgeroeid worden (*ib.*, p. 4). Het nieuwe stelsel moet worden gezien in het kader van een alomvattende politiek van het strafrecht (*ib.*, p. 13).

6.2. Wat is de werkelijkheid ten opzichte van al wat voorgespiegeld werd over de mogelijkheden die de wet van 28 juni 1984 tot uitbreiding van het toepassingsgebied van het verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom zou bieden?

In uw ressort namen de verzoeken om een geldsom te betalen volstrekt niet in die mate toe als de minister van Justitie voorspelde.

Deze vaststelling moge wellicht tevens een geruststelling zijn voor die parlementsleden die uiting gaven aan de vrees dat de tijd van de dictatuur der parketten aangebroken was.

De hierna aangeduide gegevens hebben betrekking op de parketten in uw ressort als openbaar ministerie bij de correctionele rechtbanken, niet op de voorstellen om een geldsom te betalen die gedaan worden door de afdelingen van deze parketten bij de politierechtbanken.

Op het parket te Antwerpen nam in de afdeling algemene wetsomschrijving, verkeerszaken niet inbegrepen, het aantal zaken waarin de betaling van een geldsom aan de verdachte werd voorgesteld over de jaren 1985, 1986 en 1987 tegenover het aantal notitiezaken zowel absoluut als relatief af. In 1986 werden 229 voorstellen gedaan, in 1987 slechts 163. Tegenover het aantal notitiezaken daalde de verhouding van 0,3% tot 0,2%. Ik voeg daaraan toe dat bijzondere omstandigheden van organisatorische aard hierbij niet zonder invloed zijn geweest. Ook te Turnhout is het aantal voorstellen zeer gering, slechts 0,5% van de notitiezaken in het jaar 1986.

Te Hasselt is er sedert de inwerkingtreding van de wet van 28 juni 1984 wel een stijgende lijn van het aantal voorstellen, maar zoals elders komen zij niet in de plaats van seponeringsbeslissingen. Het aantal voorstellen blijft bescheiden: geen volle 2% van de correctionele zaken, verkeerszaken inbegrepen.

Ook te Tongeren deed zich in 1986 een toename voor van het aantal voorstellen om een geldsom te betalen, maar het aantal voorstellen overschrijdt de verhouding van 3% tegenover het aantal correctionele zaken niet, en de verhouding ligt enigszins lager als de verkeerszaken worden afgezonderd. In 1987 daalde het aantal voorstellen in andere correctionele zaken dan verkeerszaken in lichte mate tegenover in 1986.

Op het parket te Mechelen was het aantal voorstellen in 1985 beperkt tot 2,3% van het aantal notities en hun aantal daalde in 1986 tot 2,1% van het aantal notities. Het merendeel van deze voorstellen had betrekking op verkeerszaken. Vanaf het vierde kwartaal van 1987 en vooral in het eerste kwartaal van 1988 steeg het aantal voorstellen echter merkkelijk, en de voorstellen met betrekking tot verkeerszaken

geraakten in de minderheid tegenover het totaal aantal der voorstellen.

6.3. Hoe komt het dat de meeste parketten in uw ressort in correctionele zaken zo weinig voorstellen doen om een geldsom te betalen? Waarom wordt er geen of weinig gebruik gemaakt van een wet die door de wetgever aangeboden wordt als een middel of een der middelen om de gerechtelijke achterstand weg te werken en als een instrument van nieuwe strafpolitiek? Onwil? Onbegrip?

Volstrekt niet.

Allereerst: de rechtbanken van eerste aanleg in uw ressort zijn in staat de bij hen aanhangig gemaakte strafzaken binnen een redelijke termijn te verwerken. Er is niet in die mate overbelasting of achterstand in de behandeling van de zaken — zoals ik verder zal uiteenzetten — dat de afdoening buiten proces zich als een noodzakelijk alternatief voordoet.

Kan afdoening buiten proces in overweging genomen worden om de correctionele kamers van de rechtbank van eerste aanleg op gedeeltelijke non-activiteit te stellen, met als oogmerk minder correctionele vonnissen en daardoor minder hogere beroepen? Anders gezegd, kan de afdoening buiten proces aangewend worden als wondermiddel om uw hof in staat te stellen zijn achterstand in te lopen?

Maar zijn het de kleine en eenvoudige strafzaken die de eerste oorzaak van de achterstand op uw hof zijn? Zeker niet.

Zoals voor het alternatieve gebruik van de afdoening buiten proces, te weten minder te seponeren, staan voorop de vraag of de reeds zo zwaar belaste parketten daartoe de nodige middelen in reserve hebben.

De meer systematische toepassing van de wet van 28 juni 1984 vergt van de parketmagistraten en de parketdiensten heel wat bijkomend werk, ook van administratieve aard, waarvan de minister van Justitie en de meeste parlementsleden kennelijk geen besef hebben.

De parketmagistraat moet, telkens als schade is geleden, doen nagaan of het (de) slachtoffer(s) vergoed werd(en) — wat een wettelijke voorwaarde is gebleven om aan de vermoedelijke dader de betaling van een geldsom voor te stellen — eventueel de vermoedelijke dader tot vergoeding van het slachtoffer aansporen, nagaan of de belofte dat te doen uitgevoerd wordt. Maar tegelijk moet hij vermijden instrument te worden van slachtoffers die pogen munt te slaan uit het voorval, en voorkomen dat de benadeelde de ware meester van het geding is. Geweldd misdrijven zijn zelden zonder betwisting, in het bijzonder op het gebied der geleden schade, en dat is ook het geval voor tal van vermogensmisdrijven. Tal van aanvullende opdrachten moeten aan de politie of de rijkswacht gegeven worden in de gevallen die in aanmerking schijnen te komen, en een zorgvuldige boekhouding is onmisbaar. Wordt de voorgestelde geldsom uiteindelijk inderdaad en volledig betaald? Op welke zaken hebben de betalingen betrekking?

Op aandringen van de Nationale Orde van Advocaten werd tijdens de parlementaire besprekingen beloofd — en het is te begrijpen dat die belofte gedaan werd — dat de parketten er ook voor zullen zorgen dat de desbetreffende dossiers op de griffie ter inzage van de verdediging zullen liggen. In plaats van de door de minister aangekondigde circulaire waren het de procureurs-generaal die de nodige onderrichtingen verspreidden.

Het is geen aanmoedigend vooruitzicht dat al dit bijkomende werk nutteloos zal zijn als de verdachte het voorstel weigert of als na verloop van tijd blijkt dat hij geen gevolg geeft aan het voorstel. Dan moet er toch gedagvaard worden voor de strafrechtbank, terwijl het openbaar ministerie niet had willen vervolgen. Van dagvaarding afzien ware een weinig consequente houding, en het nieuws dat het openbaar ministerie van elke actie afziet, zou zich vlug verspreiden.

Het aantal weigeringen om te betalen zal beduidend toenemen als de voorstellen worden gedaan op grond van processen-verbaal die in het verleden meestal geseponeerd werden. De wet, die als eerste doel heeft kleine strafzaken van de rechtbank weg te houden, zou dan op paradoxale wijze als neveneffect hebben dat de strafrechtbanken zich over strafzaken van nog minder belang moeten uitspreken.

6.4. In 1986 stelde de substituut-procureur-generaal Fr. Close vast, al was het toen nog voorbarig tot definitieve besluiten te komen, dat de wet van 28 juni 1984 nog niet echt uit de startblokken was gekomen («La transaction en matière pénale», *R.D.P.*, 1986, 47, nr. 68).

Als antwoord op de vraag nr. 28 van 28 november 1986 van volksvertegenwoordiger Van den Bossche gaf de minister van Justitie toe dat de toepassing van de wet van 28 juni 1984 in de praktijk nog geen grote positieve invloed bleek te hebben op de eventuele achterstand in strafzaken (*Vragen en Antwoorden, Kamer*, 15 september 1987, blz. 4074).

7. De motivering van de straffen

7. In de memorie van toelichting van het wetsontwerp in verband met de motivering van de straffen werd gewag gemaakt van de vrees die sommigen hadden dat het voorgestelde systeem de gerechtelijke achterstand zou vergroten (*Parl. St., Kamer*, 1982-83, 668/1, blz. 3). Die vrees is volkomen ongegrond gebleken: de praktijk leert dat de rechters meer belang hechten aan de mogelijkheid de straffen beknopt te motiveren — waarbij het in vele gevallen bijzonder moeilijk is beknopte motivering te onderscheiden van wat ook nog gevreesd werd, te weten de stereotype formules — dan aan de verplichting, zoals prof. L. Dupont het uitdrukte tijdens de lessencyclus 1987-88 «Actuele problemen van het strafrecht», alle componenten van de straf-toemetsingsbeslissing afzonderlijk te verantwoorden, m.a.w. de redenen aan te geven van zowel de keuze als de omvang van alle uitgesproken strafrechterlijke sancties. Beknopte verwijzingen naar het zware gerechtelijk verleden van de veroordeelde of naar de ernst der feiten kwamen in het verleden ook in de veroordelende vonnissen voor.

Het ware voorts niet te verantwoorden hoger beroep van ambtswege aan te tekenen tegen vonnissen die onvoldoende de keus van de straf en de strafmaat verklaren, terwijl voor het overige de straf beantwoordt aan de verwachtingen van het openbaar ministerie: deze beleidskeuze is geboden om te voorkomen dat de grote vertraging waarmee uw hof de hogere beroepen in behandeling neemt, nog erger zou worden. Deze vertraging is er ook oorzaak van dat niet altijd van ambtswege hoger beroep wordt aangetekend tegen onwettige vonnissen: aan een te lage straf of een straf zonder de door de wet opgelegde bijkomende sanctie kan de voorkeur gegeven worden boven het nemen van het risico dat

uw hof het hoger beroep niet vóór het intreden van de verjaring zal kunnen behandelen.

Of de door de wet opgelegde motivering inderdaad de rechtbanken ertoe gebracht heeft minder korte vrijheidsstraffen uit te spreken (*Parl. St., Kamer*, 1982-1983, 668/1, blz. 4) kan ten eerste betwijfeld worden.

8. Voorlopig bevel tot aanhouding ten einde uitlevering mogelijk te maken en Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens

8. Ik zou nog kunnen handelen over het arrest van 17 mei 1988 van de kamer van inbeschuldigingstelling van uw hof dat, na strijdig bevel door een onderzoeksrechter, bevestigde dat de onderzoeksrechter zelf, en niet het openbaar ministerie, instaat voor de naleving van artikel 5.2 van

het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens wanneer hij een voorlopig bevel tot aanhouding aflevert ten einde uitlevering mogelijk te maken.

De aangehoudene staat in deze eerste fase van de rechtspleging immers niet ter beschikking van de Regering, maar van de onderzoeksrechter.

Dit arrest ligt in de lijn van de arresten van 17 januari 1984 en van 13 november 1985 van het Hof van Cassatie (*Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 259, in 1985-86, nr. 169), die reeds de regelmatigheid van de voorlopige aanhouding getoetst hadden aan het recht van de verdachte om onverwijld en in een taal die hij verstaat, op de hoogte te worden gebracht van alle beschuldigingen die tegen hem worden uitgebracht.

De tijd ontbreekt om op dit interessant onderwerp nader in te gaan.

DE RECHTSBEDELING IN HET RESSORT VAN HET HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN TIJDENS HET KALENDERJAAR 1987

*Verslag uitgebracht door de eerste advocaat-generaal W. BROSENS, wnd. procureur-generaal,
op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen
op 1 september 1988*

Hof van Beroep te Antwerpen

1. Met betrekking tot de rechtsbedeling door uw hof verklaarde verleden jaar de procureur-generaal bij uw hof dat de wetten van 28 juni 1984 en van 19 juli 1985, waardoor respectievelijk het aantal magistraten van uw hof vermeerderd werd van 30 tot 36, en de kamers met één raadsheer ingesteld werden, de weg openden naar de mogelijkheid om meer arresten te vellen. Alleen door een verhoogd rendement zou het mogelijk worden op termijn de tijd in te korten die verloopt tussen de inleiding van de zaken voor uw hof en de behandeling ervan.

2. Jammer genoeg is het niet mogelijk voorbij te gaan aan de vaststelling dat de vertraging waarmee de meeste van de bij uw hof aanhangig gemaakte zaken in behandeling worden genomen, geenszins werd ingelopen. Integendeel, de toestand werd catastrofaal.

De burgerlijke en correctionele kamer van uw hof velden in 1987 weliswaar meer arresten, maar het ging om een lichte vermeerdering die volstrekt onvoldoende was tegenover het aantal zaken die bij uw hof werden ingeleid.

3. De bevoorrading van uw hof door akten of verzoeken van hoger beroep neemt zonder ophouden jaar na jaar toe.

Tijdens het jaar 1987 werden weer eens meer burgerlijke zaken ingeleid dan tijdens enig jaar tevoren: 4.810, waarvan 3.701 op de algemene rol, 670 op de rol der kort gedingen, 154 op eenzijdig verzoekschrift en 285 fiscale gedingen.

Welke belasting dit betekent voor uw hof, wordt duidelijk als ik U erop wijs dat het gaat om een vermeerdering

met 11% tegenover de 4.276 inleidingen in het jaar 1986, en een verdubbeling tegenover het aantal burgerlijke zaken die voor uw hof werden ingeleid in 1977.

De wet van 29 november 1979, die de drempel om hoger beroep te kunnen aantekenen opvoerde tot 15.000 frank, heeft het binnenstromen van de hogere beroepen niet kunnen indijken.

4. Aan een ander gegeven kan evenmin voorbijgegaan worden: van de 4.810 nieuw ingeleide zaken waren er — ten gevolge van het feit dat in 1987 het effect van het stelsel van de alleenrechtsprekende rechter in eerste aanleg zich meer liet voelen — niet minder dan 2.286 bestemd voor de kamers met enige raadsheer, dit is 47%. Als de fiscale zaken worden afgezonderd, dan is de helft van de hogere beroepen in burgerlijke en handelszaken voedsel voor alleenprekende raadsheren geworden.

5. Het aantal zittingen van de burgerlijke kamers met één raadsheer is lang niet aan deze ontwikkeling aangepast.

Tegenover de zes burgerlijke kamers van uw hof met drie raadsheren die, de jeugdkamer en de fiscale zitting niet meegerekend, samen vijftien maal per week zitting houden, waren er tot het einde van het vorige gerechtelijke jaar maar vijf kamers met één raadsheer, die elk eenmaal per week zitting hadden. Alle andere hogere beroepen die tegen de bevelen in kort geding, inzake voorlopige maatregelen of tegen de bevelen van de beslagrechters, die ook bestemd zijn voor de alleenprekende raadsheer, dienden tot voor kort door twee van de vijf enkelvoudige kamers in behandeling te worden genomen.

6. Er werden door de burgerlijke kamers van uw hof

3.510 arresten gevelde, tegenover 3.409 in 1986.

In schril contrast tot de cijfers die ik zoëven aanhaalde in verband met de inleidingen voor uw hof, staat de vaststelling dat in 1987 van de 3.510 burgerlijke arresten er 2.724 gevelde werden door de kamers met drie raadsheren, en slechts 507 arresten door de vijf kamers met een raadsheer.

De wachttijden op de rechtsdag werden voor de 14e en 15e burgerlijke kamer met één raadsheer buitensporig lang.

Indien ook de andere zaken die aan deze twee kamers werden toegewezen, een rechtsdag hadden gekregen, dan zou, op basis van het tempo dat deze kamers hadden en in de onderstelling dat het aantal zittingen met een raadsheer niet zou worden vermeerderd, het einde van het jaar 1993 bereikt zijn.

7. Tijdens de besprekingen in de commissies voor de Justitie van de Kamer en van de Senaat over het wetsontwerp van de Regering om kamers met één raadsheer in te stellen in de hoven van beroep aarzelden men om zowel aan de eiser als aan de tegenpartij het recht toe te staan om de verwijzing naar een kamer met drie raadsheren te vragen. Het zou kunnen gaan om vertragsmanoeuvres (*Parl. St., Kamer*, 1984-85, 1008/8, p. 14; *Senaat*, 1984-85, 910/2, p. 4). Voor uw hof was de toestand zodanig verrot geraakt dat advocaten op de griffie kwamen vragen waar de achterstand het grootst is, en dat aan de raadsman, die de zaak wilde doen aanslepen, de wenk gegeven werd ze bij de enige raadsheer te laten.

8. Die situatie schiep verleden jaar uiteraard een berg supplementair werk voor de griffie: briefwisseling met de advocaten, correspondentie in verband met adreswijzigingen van partijen, moeilijkheden om nakomende stukken te rangschikken en andere op te sporen, enz.

9. Het ligt voor de hand dat de beslissing om meer eenvoudige kamers op te richten, die nog door de vorige eerste voorzitter van uw hof getroffen werd, een beslissing is geweest die beantwoordt aan een dwingende noodzaak en die niet langer kon worden uitgesteld.

Eigenlijk zou gelijktijdig het aantal zittingen van de burgerlijke kamers met drie raadsheren moeten worden afgebouwd maar ook de rollen van deze kamers zijn nog zo zwaar beladen — de meeste van de er aanhangige zaken werden ingeleid volgens het oude stelsel — dat voorlopig niet kan worden gedacht aan de tenuitvoerlegging van zulk een compenserende maatregel.

De 38-urenweek is nog niet voor U weggelegd.

10. Wat de correctionele kamers van uw hof betreft, lijkt de situatie op het eerste gezicht minder dramatisch: 2.071 arresten in strafzaken tijdens het jaar 1987, tegenover 1.883 inschrijvingen van hoger beroep gedurende dezelfde periode.

11. Maar die cijfers zijn misleidend.

In werkelijkheid worden minder strafzaken afgehandeld dan er in hoger beroep bijkomen.

Enerzijds worden een aantal arresten gevelde in strafzaken die aanhangig worden gemaakt door het auditoraat-generaal, 79 in 1987.

Anderzijds werden in dat jaar 224 tussenarresten gevelde, en 71 arresten na verzet.

Een herberekening op grond van deze gegevens leert dat in 1987 maar 1.697 strafzaken afgehandeld werden waarin een magistraat van het parket-generaal de strafvordering uitoefent, dit is bijna 200 strafzaken minder dan er in de-

zelfde periode bijkwamen.

Ook op strafgebied neemt de al zo grote achterstand volstrekt niet af. De reserve aan vast te stellen strafzaken neemt steeds maar toe. Ook hier is een onhoudbare toestand ontstaan.

De correctionele kamers van uw hof spraken in 1987 ruim 10% meer arresten in strafzaken uit dan in 1986. Toch volstond dat niet om het tij te doen keren.

12. De kamer van inbeschuldigingstelling velde in 1987 1.854 arresten.

Dit betekent een gevoelige vermindering, te weten met 13%, van het aantal arresten dat deze kamer het jaar tevoren velde. Het aantal arresten verminderde tot het niveau van 1982.

Deze cijfers geven het geheel van de activiteiten van de kamer van inbeschuldigingstelling weer.

Ik ben daarom zo nieuwsgierig geweest de detaillering van deze cijfers na te gaan.

De twee belangrijkste posten betreffende de activiteit van de 11e kamer zijn, zoals U weet, het aantal beschikkingen inzake de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis, en het aantal arresten met betrekking tot de aanvragen tot herstel in eer en rechten. De ontwikkeling van deze tweede post in de gedetailleerde statistische gegevens valt heel wat minder op dan de ontwikkeling van het aantal beschikkingen inzake voorlopige hechtenis.

In 1987 velde de kamer van inbeschuldigingstelling 1.052 beschikkingen in verband met de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis, en in 1986 had deze materie aanleiding gegeven tot 1.306 arresten. Tot deze post beperkt, gaat het — als gevolg van een overeenstemmende vermindering van het aantal ter zake aanhangig gemaakte zaken — om een daling die 20% benadert, tot iets onder het niveau van 1982.

13. Volgens het koninklijk besluit van 4 april 1986 tot vaststelling van het bijzonder reglement van uw hof dient de 11e kamer niet alleen zitting te houden als kamer van inbeschuldigingstelling, en de verzoeken tot herstel in eer en rechten te behandelen, maar buitendien eenmaal per week zitting te houden in correctionele zaken.

Het vorenstaande bevestigt dat het ogenblik gekomen is om de wekelijkse correctionele zitting van de 11e kamer, die tijdelijk afgeschaft werd, opnieuw in het leven te roepen. Zo is het mogelijk een begin te maken met het allengs inlopen van de buitenmatige achterstand in correctionele zaken.

14. Laten wij hopen dat de achterstand van de strafzaken in de toekomst dermate evolueert dat de toekomstige procureur-generaal niet met toepassing van artikel 111 van het Gerechtelijk Wetboek zal moeten vorderen om wegens uitzonderlijke omstandigheden de achterstallige correctionele zaken toe te bedelen aan de burgerlijke kamers van uw hof.

Arrondissement Antwerpen

1. In 1987 werden ruim 100.000 nieuwe zaken genoteerd op het Antwerpse parket. Dit betekent dat de stijgende tendens van de laatste jaren voortduurt. Bij de afdeling politierechtbank werden 265.595 nieuwe zaken ingeleid, minder dan de vorige jaren.

2. Tegenover de stijgende tendens op het parket bij de

rechtbank van eerste aanleg staat dat de correctionele kamers van deze rechtbank minder vonnissen vellen. Ook vorig jaar was er een daling van het aantal correctionele vonnissen, maar in 1987 werd de teruggang nog meer opvallend. Terwijl in 1985 bijna 7.400 correctionele vonnissen uitgesproken werden, waren het er in 1987 slechts 6.661. Over een periode van twee jaar stellen we een teruggang vast die niet minder dan 10% belooft. Ik zal hierop terugkomen ten einde de oorzaak ervan op te sporen.

3. Staat tegenover die teruggang dat de activiteit op burgerlijk gebied van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen toegenomen is?

In het jaar 1987 werden meer nieuwe burgerlijke zaken op de rollen ingeschreven dan tijdens het vorige jaar, zowel op de algemene rol (9.174 tegenover 8.929) als op de rol der verzoekschriften (6.740 tegenover 6.405), en vooral op de rol der kort gedingen (2.556 tegenover 2.357). Tegenover tien jaar geleden is de stijging van de bevoorrading opvallend: er werden in 1987 bijna 50% meer nieuwe zaken ingeschreven op de algemene rol dan in 1977 (9.174 zaken tegenover 6.252), en dat is ook het geval met de verzoekschriften: 6.740 in 1987 tegenover 4.546 in 1977.

Het totale aantal van de zaken die hangen voor de burgerlijke rechtbank, blijft jaar na jaar toenemen: het waren er 33.244 op 31 december 1986, en op 31 december 1987 waren het er 35.194, een vermeerdering met 6%.

4. Dit op zich indrukwekkende getal van meer dan 35.000 hangende zaken moet in een zekere mate gerelativeerd worden.

Een groot gedeelte van die «hangende zaken» zou niet meer op de rollen mogen voorkomen daar de partijen intussen tot een akkoord zijn gekomen of om andere redenen ervan afgezien hebben de rechtspleging voort te zetten. Het blijkt echter — zoals dat al vele jaren het geval is — bijzonder moeilijk om van de partijen een uitdrukkelijk akkoord te krijgen om tot doorhaling op de rol te komen.

Om dat te verhelpen, ware het misschien nuttig het rolrecht opnieuw eisbaar te maken op het ogenblik dat een zaak tien jaar op de rol ingeschreven staat zonder dat een eindvonnis is geveld.

De voorraad van zaken zou dan in een zekere mate kunnen gezuiverd worden van die waarin geen optreden van de rechtbank meer gevraagd wordt, en het beeld van de achterstand van de rechtbanken zou minder onjuist worden.

5. Hoeveel vonnissen spreken de burgerlijke kamers van de rechtbank van eerste aanleg elk jaar uit?

Vorig jaar kon opgemerkt worden dat het aantal vonnissen op dagvaarding en na vrijwillige verschijning voor het eerst, na meerdere jaren met voortdurend dalende tendens, opnieuw duidelijk toegenomen was, namelijk met 27%: er werden in 1986 8.343 vonnissen op dagvaarding en na vrijwillige verschijning uitgesproken.

In 1987 werd ongeveer hetzelfde aantal vonnissen uitgesproken als in 1986: 8.355 vonnissen.

Al dient erkend te worden dat er de laatste twee jaren opnieuw een groter aantal vonnissen uitgesproken werd op dagvaarding en na vrijwillige verschijning, valt het op dat in 1982, vooraleer de dalende tendens begon, maar weinig minder vonnissen werden geveld: 8.233.

Het aantal vonnissen op verzoekschrift nam pas in 1987 toe met 18% tot 6.667, maar ook hier was er de vorige jaren een dalende tendens.

Samenvattend: in 1987 velde de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen enerzijds heel wat minder vonnissen in correctionele zaken, anderzijds meer vonnissen in burgerlijke zaken, maar toch niet zo heel veel meer, als wij vergelijken met 1982.

6. Het vorenstaande krijgt een bijzondere betekenis wanneer we rekening houden met wat tijdens de laatste wetgevende periode gebeurd is op het gebied van de organisatie van de rechtbanken van eerste aanleg.

Het kader van de rechters van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen werd met vijf eenheden verhoogd door de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen.

Op 1 maart 1986 trad de wet van 25 juli 1985 tot wijziging van de artikelen 91 en 92 van het Gerechtelijk Wetboek in werking, die bepaalt dat in de schoot van de rechtbank van eerste aanleg de meeste burgerlijke en correctionele zaken door één rechter worden gevonnist. In 1987 had deze wet voor het eerst over heel het kalenderjaar uitwerking.

Volgens de auteur van het wetsvoorstel dat ten grondslag ligt aan de uitbreiding van het stelsel van de enige rechter, zou de vermindering van het aantal kamers met drie rechters de instelling mogelijk maken van een groot aantal kamers met een alleensprekende rechter, en het aantal behandelde zaken zou daardoor in belangrijke mate stijgen (*Parl. St., Kamer*, 1983-84, 791/4, blz. 2).

Volgens de minister van Justitie kon niet getwijfeld worden aan de opmerkelijke stijging van het rendement van de rechtbanken van eerste aanleg.

Zoals ik reeds zei: heel wat minder correctionele vonnissen in 1987, en een bescheiden vermeerdering van het aantal burgerlijke vonnissen; die vaststellingen in verband met de activiteit van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen zouden verwondering kunnen wekken.

7. Toch is er een afdoende verklaring voor de daling van het aantal correctionele vonnissen: correctionele kamers renderen in de mate waarin zij gevoed worden, en het aantal dagvaardingen verminderde: terwijl in 1986 13.617 beklagden werden gedagvaard, waren er in 1987 12.132 gedagvaarde beklagden.

Wat was daarvan de oorzaak?

De vertraging waarmee de strafzaken bij de correctionele kamers van de Antwerpse rechtbank aanhangig werden gemaakt, bestond niet meer toen de wetgever optrad.

De vorige procureur des Konings te Antwerpen had te dien einde meerdere initiatieven genomen of voorgesteld, en voor de uitwerking ervan de medewerking van de rechters van de correctionele kamers weten te krijgen.

8. Er waren bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen tot vóór de hervorming door de wet van 25 juli 1985 buiten de kamer die kennis neemt van de politieberoepen en die wij buiten beschouwing laten, vier correctionele kamers, te weten twee kamers met drie rechters en twee kamers met een alleenrechtsprekende rechter, die elk drie maal per week zitting hadden.

Allereerst werd op de zittingen van de alleensprekende rechters het aantal zaken opgevoerd van 20 tot 25, vervolgens tot 30, en op een bepaald moment zelfs tot 35. Daaraan werden zoals steeds de op verzet te behandelen zaken en die met aangehouden toegevoegd. Kwaliteit moest in voorkomend geval wijken voor kwantiteit.

Een andere tijdelijke maatregel was dat bijkomende zittingen werden gehouden. Ongeveer zes maanden lang hielden de twee kamers met één rechter een bijkomende namiddagzitting per week. Gedurende twee gerechtelijke jaren zat een bijkomende kamer met drie rechters eenmaal per week voor financiële strafzaken, en eveneens gedurende twee jaren kreeg de kamer van de beroepen tegen politievonnissen als toemaat op elke zitting vijf correctionele verkeerszaken te behandelen.

Een laatste middel om de achterstand van correctionele zaken weg te werken was dat gedurende geruime tijd de contraventionalisatie van strafzaken wegens verkeersongevallen, waardoor slagen of verwondingen werden veroorzaakt, ook dan werd gevorderd als de duur van de arbeidsongeschiktheid zes weken overtrof, tot aan een duur van drie maanden.

Het waren drastische middelen, maar de achterstand verdween. De voorraad aan vast te stellen strafzaken werd verminderd tot 400 à 500 zaken, de financiële, economische en leefmilieuzaken inbegrepen, terwijl vóór de ingreep een dergelijke voorraad een normaal verschijnsel was op één kamer met een alleensprekende rechter.

9. Toen op 1 maart 1986 de wet van 25 juli 1985 in werking trad, bracht dit met zich mee de oprichting van tien correctionele kamers, waarvan twee met drie rechters, in plaats van voordien vier, maar geen enkele van de correctionele kamers zit nog driemaal per week: sommige tweemaal per week, andere eenmaal per week.

Zo zijn er per week twee correctionele zittingen maar dan onder het oude stelsel. Het aantal substituten dat het parket kan leveren om te vorderen op de zittingen zou trouwens geen groter aantal correctionele zittingen per week mogelijk maken.

In de beginperiode van het nieuwe stelsel hielden de twee kamers met drie rechters elk twee zittingen per week, maar al spoedig bleek dat er geen voldoende aantal strafzaken ab initio door deze kamers konden worden behandeld. Twee van deze vier wekelijkse zittingen werden vanaf 15 oktober 1986 vervangen door een zitting met een alleensprekende rechter.

10. Maar gestadig nam het aantal verwijzingen door de kamers met één rechter naar een kamer met drie rechters toe, zodat begin 1988 opnieuw een derde wekelijkse zitting met drie rechters moest worden ingesteld, en werd tegelijk een van de zittingen met enige rechter opgeheven.

In de commissie voor de Justitie van de Kamer werd erop gewezen dat zelden de verwijzing naar een kamer met drie rechters wordt gevraagd (*Parl. St., Kamer*, 1983-84, 791/4, blz. 5). Dit was vroeger ongetwijfeld zo, maar onder de gelding van de wet van 25 juli 1985 worden meer verwijzingen gevraagd dan vroeger het geval was.

Zo moesten in het jaar 1987 62 strafzaken na verwijzing opnieuw vastgesteld worden voor een kamer met drie rechters. Bijna de helft van de vragen tot verwijzing gebeurden tijdens de laatste drie maanden van dat jaar.

11. De veralgemening van het stelsel van de alleensprekende rechter in correctionele zaken geeft nog aanleiding tot de navolgende overwegingen.

Vroeger had de alleensprekende strafrechter vooral te oordelen over kleine en gemakkelijke zaken. Hij kon daarom vaak onmiddellijk uitspraak doen, en een groot aantal vonnissen «produceren». Ik heb zoëven vermeld hoeveel

strafzaken op één zitting van de enige rechter konden worden vastgesteld.

Nu worden geregeld bij de alleenrechtsprekende strafrechters zware en moeilijke dossiers aanhangig gemaakt.

12. Meerdere omstandigheden zijn de oorzaak van deze ontwikkeling.

Een eerste omstandigheid is dat er veel minder eenvoudige strafzaken zijn.

In 1985 en 1986 waren er te Antwerpen nog elk jaar meer dan 700 overspelzaken te behandelen door de twee strafkamers met enige rechter. Feiten van smaad, weerspanning, diefstal in een warenhuis worden minder frequent vervolgd indien een zekere graad van zwaarte ontbreekt. Vooral het aantal vervolgingen wegens warenhuisdiefstal is zeer verminderd.

Een tweede omstandigheid is dat nu meer strafzaken een complex karakter hebben. Het aantal zaken met meerdere verdachten neemt toe: drugzaken, georganiseerde dievenbenden en hun helers. Tal van strafzaken hebben een financieel aspect of hebben om andere redenen een technisch karakter, zoals de vele leefmilieuzaken. Een minder ervaren alleenrechtsprekende rechter heeft meer tijd nodig om het vonnis voor te bereiden in een omvangrijk of moeilijk dossier, terwijl in een college van drie rechters het opzoekings- en opstelwerk op rationele wijze georganiseerd kan worden.

Het is geen uitzonderlijk verschijnsel meer dat verdachten na dagvaarding of verwijzing door de raadkamer weer gelijksoortige misdrijven plegen. De reeds vastgestelde zaak moet uitgesteld worden en uiteindelijk moet de alleenrechtsprekende rechter vonnissen over een complex geheel van samengevoegde zaken.

Een derde omstandigheid is dat de wet van 25 juli 1985 niet in de mogelijkheid voorziet om zware en moeilijke zaken, waarin uitvoerig zal worden gepleit en die veel tijd in beslag zullen nemen, rechtstreeks bij een van de kamers met drie rechters aanhangig te maken.

13. Het gevolg daarvan is dat de alleensprekende rechter geregeld een groot aantal kleinere zaken dient uit te stellen wegens overbelasting van de rol, of nog omdat advocaten niet blijven wachten om te weten of de zaak van hun cliënt nog zal worden opgeroepen.

Worden daarentegen samen met een grote strafzaak maar enkele kleinere zaken vastgesteld op de zittingen van de kamers met één rechter en wordt toevallig in die grote zaak om uitstel gevraagd, of om de verwijzing ervan naar een kamer met drie rechters — al was het maar om tactische redenen zoals het oogmerk om tijd te winnen — dan riskeert men onvoldoende bezette zittingen.

Het geleidelijk groeiend aantal verwijzingen naar de kamers met drie rechters, waarvan ik al gewag maakte, verstoort niet alleen de rol van de verwijzende kamer, maar ook van de kamer met drie rechters waar de strafzaak opnieuw moet worden vastgesteld. Wanneer de vraag om verwijzing is gebeurd om tijd te winnen, is het niet mogelijk te wachten tot de eerstvolgende nog vrije zitting van een kamer met drie rechters: er moet rekening worden gehouden met de verjaringstermijn en met de redelijke termijn. De zware strafzaken waarin de jurisdictie van de alleensprekende rechter is afgewezen, moeten in dat geval worden vastgesteld op zittingen van de kamers met drie rechters waarop al een aantal strafzaken aanhangig waren ge-

maakt die wegens hun aard tot hun bevoegdheid behoren.

Het is om die reden, en in het bijzonder omdat het aantal verwijzingen niet kan worden voorspeld, niet meer mogelijk de rol van de correctionele kamers op rationele en efficiënte wijze te regelen.

Meerdere malen verplichtte de duur die de behandeling van een ingewikkelde strafzaak vergt, ertoe bijzondere namiddagzittingen te houden, om te voorkomen dat op de eerstvolgende zitting van dezelfde kamer alle andere zaken moeten worden verdaagd.

Vragen tot verwijzing naar een kamer met drie rechters kunnen erg ontmoedigend zijn voor de alleensprekende rechter, met name als hij vele uren heeft besteed aan het instuderen van het dossier. Het is niet altijd mogelijk die zaken na verwijzing te doen behandelen door een kamer met drie rechters waarin de aanvankelijk geadieerde rechter als voorzitter of bijzitter zit, niet alleen als redenen van organisatorische aard zich daartegen verzetten, maar ook omdat bij de beklagden een onaangename indruk kan ontstaan als zij dezelfde rechter weerzien in de andere kamer.

14. Het vorenstaande leidt tot het besluit dat de wet van 25 juli 1985 als eerste neveneffect een remmende werking heeft op het rendement van de kamers met enige rechter, en als tweede neveneffect de rolregeling van de kamer(s) met drie rechters al te veel van toevallige omstandigheden doet afhangen.

Daarom is het nodig dat het parlement gevolg zou geven aan de voorstellen om artikel 91 van het Gerechtelijk Wetboek aan te vullen zodat bepaalde belangrijke strafzaken onmiddellijk aan een strafkamer met drie rechters kunnen worden toegewezen.

Zolang dat niet gebeurt, verwerken de correctionele kamers van de rechtbank van eerste aanleg alle bij hen ahangig gemaakte zaken niet dank zij de wet van 25 juli 1985, maar ondanks deze wet.

Er is te Antwerpen zelfs een begin van ontwikkeling in ongunstige zin. De voorraad aan vast te stellen zaken is aan het einde van het vorige kalenderjaar opnieuw licht toegenomen tot 550. Dit is in hoofdzaak toe te schrijven aan het verstoringseffect van het groeiend aantal verwijzingen van zaken door de kamers met een rechter naar een kamer met drie rechters.

15. Minder aangenaam voor uw hof is te vernemen dat in ongeveer 16% van de gevonnen strafzaken hoger beroep werd ingesteld, wat een stijging met 2% à 3% betekent in vergelijking met vorige jaren.

Het aantal vonnissen ingevolge hoger beroep tegen de uitspraken van de politierechtbanken is toegenomen van 965 in 1986 tot 1.051 in 1987.

Er werden 4.413 zaken aan de onderzoeksrechters overgezonden (het vorige jaar waren het er 5.521), waarvan 2.567 voor verslag.

Ingevolge hoger beroep tegen de beschikkingen van de raadkamer werden 746 dossiers in staat van hoger beroep overgezonden, merkkelijk minder dan de 1.123 dossiers tijdens het jaar tevoren.

16. Het aantal minnelijke schikkingen die voorgesteld werden door het parket te Antwerpen en aanvaard werden, vermeerde van 1.710 in 1986 tot 2.074 in 1987. Maar het gaat zo goed als uitsluitend om minnelijke schikkingen in verkeerszaken: 1.940 van de aanvaarde voorstellen hadden betrekking op de afdeling verkeerszaken (er werden in 1987

11.659 verkeerszaken ingeschreven), in andere zaken werden slechts 163 voorstellen gedaan, waarvan 134 aanvaard werden.

De ontvangsten bedroegen 5.557.500 frank in 1987 tegenover 4.760.346 in 1986.

Bij de afdeling politiezaken is er eveneens een gevoelige stijging waar te nemen: 83.923 minnelijke schikkingen in 1987 tegenover 68.024 in 1986. Zij vertegenwoordigen respectievelijk een bedrag van 180.759.100 frank en 132.693.400 frank.

17. Wat de administratieve taken van het parket betreft is er een stijging waar te nemen inzake eerherstellen en naturalisaties.

	1986	1987
Eerherstellen	371	455
Genadeverzoeken	373	357
Faillissementen	527	459
Naturalisaties	432	496

18. Er zijn in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen in 1987 ingevolge de wet van 25 juli 1985 24 burgerlijke kamers en 3 burgerlijke bis-kamers (deze laatste zitten slechts om de veertien dagen), zodat er 33,5 burgerlijke zittingen per week zijn.

Ik maakte al gewag van het aantal burgerlijke zaken die nog hangen voor de rechtbank van eerste aanleg.

Toch is de tijd die verloopt tussen de aanvragen om een rechtsdag en de dag waarop kan worden gepleit, niet zo groot als op het eerste gezicht kan worden gevreesd.

De vaststellingen voor de eerste zes kamers, die de zaken met betrekking tot de staat van personen behandelen, gebeuren op veertien dagen tot twee maanden, terwijl de vaststellingen voor 9 van de andere pleitkamers gebeuren op vier à vijf maanden, voor 8 kamers op ongeveer tien maanden, en voor 2 kamers (de 7e bis-kamer en de 24e kamer) op een jaar.

19. Wat uw hof rechtstreeks aanbelangt: in 1987 werd in 16,60% van de gevonnen zaken hoger beroep ingesteld, wat een vermeerdering met 4% betekent tegenover de voorgaande jaren.

20. Ten slotte nog enkele andere gegevens met betrekking tot de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen:

Beschikkingen	1986	1987
- kort geding	2.285 (- 3,9%)	2.350 (+ 2,84%)
- beslagrechter	3.023 (+ 0,90%)	2.913 (- 3,63%)

Jeugdrechtbank

Nieuwe zaken

- algemene rol burgerlijke kamer	23 (+ 0%)	36 (+ 56,52%)
- register verzoekschriften	923 (+ 5,84%)	881 (- 4,55%)
- register strafzaken	541 (+ 1,69%)	461 (- 14,78%)

Het aantal strafzaken, ingeleid voor de jeugdrechtbank, ligt gevoelig lager dan tijdens de voorbije tien jaren toen er soms bijna 700 nieuwe strafzaken werden ingeleid.

Vaststelling voor behandeling van een zaak wordt gegeven op ± 6 weken wat betreft adopties en op ± 2 maanden wat betreft het hoede- en bewaringsrecht.

Vonnissen	1986	1987
- in burgerlijke zaken	415 (+ 8,35%)	367 (- 11,56%)
- in strafzaken	859 (+ 17,02%)	782 (- 8,96%)

Beschikkingen

- in burgerlijke zaken	698 (- 1,69%)	628 (- 10,02%)
- in strafzaken	2.082 (+ 0,43%)	2.009 (- 3,50%)

Zowel het aantal vonnissen als het aantal beschikkingen, zowel in burgerlijke als in strafzaken is gedaald.

Geplaatste minderjarigen	1986	1987
- in staatsgestichten	199 (+ 0,50%)	178 (- 10,55%)
- in private gestichten	909 (- 0,87%)	932 (+ 2,53%)
- bij private personen	235 (+ 21,13%)	178 (- 24,25%)

Er wordt zoveel mogelijk naar gestreefd de minderjarige te begeleiden naar zelfstandigheid waardoor het «begeleid zelfstandig wonen» meer en meer toegepast wordt. De plaatsing van minderjarigen wordt zoveel mogelijk vermeden en men streeft ernaar zoveel mogelijk de terugkeer naar huis te stimuleren. Dat is mogelijk door nauwe samenwerking met de ouders.

21. Rechtbank van Koophandel te Antwerpen

Aantal ingeleide zaken	1985	1986	1987
- op algemene rol	13.778	12.641	12.580
- rol verzoekschriften	3.021	2.917	2.822
- rol kort geding	562	611	519

Het aantal ingeleide zaken blijft nagenoeg hetzelfde als tijdens de voorgaande jaren.

Afgedane zaken	1985	1986	1987
- algemene rol	14.306	12.153	10.110
- rol verzoekschriften	3.019	2.953	2.807
- kort geding	498	526	528

Het aantal afgedane zaken houdt gelijke tred met het aantal inleidingen. De vonnissen werden steeds tijdig uitgesproken.

Vonnissen alvorens recht te doen

2.362 vonnissen alvorens recht te doen werden uitgesproken tegenover 2.460 in 1986 en 2.455 in 1985.

Handelsregister	1985	1986	1987
- inschrijvingen	4.844	5.474	6.032
- wijzigingen en schrappingen	6.328	7.459	8.004

Het aantal inschrijvingen in het handelsregister stijgt nog steeds van jaar tot jaar en is vanaf 1982 met bijna 50% gestegen.

Akten van vennootschappen

Gepubliceerde akten	26.768	32.319	33.858
---------------------	--------	--------	--------

Neerlegging boeken voor visa			
a) logboeken	976	953	982
b) boeken i.v.m. boekhouding	11.022	11.337	14.312

Faillissementen

- Nieuwe faillissementen	546	523	466
- Sluitingen	410	492	502

Zeer grote inspanningen worden gedaan om de sluiting van de faillissementen te bespoedigen.

Het is de eerste maal dat het aantal gesloten faillissementen het aantal geopende faillissementen overtreft.

Het aantal verzonden gerechtsbrieven bedroeg 5.843.

22. Politierechtbank te Antwerpen

Volgens de heer hoofdgriffier krijgen de zaken hun normaal verloop en is er geen achterstand te melden. De werkzaamheden van de griffie zijn gedurende het jaar 1987 ongeveer dezelfde gebleven als voorgaande jaren behoudens de voorzieningen in hoger beroep, die met 10% zijn vermeerderd alsook de bedragen der dringende kosten, griffierechten en aangekochte fiscale zegels, die met 20% zijn verhoogd.

Hierna volgt een overzichtelijke tabel van alle griffieverrichtingen in 1987:

- handelingen repertorium v/d rechter	29
- akten van de griffiers	2.481
- ingeleide zaken	20.373
- vonnissen	20.625
- gedagvaarde personen	27.204
- burgerlijke partijen	4.656
- getuigen	28
- landloperszaken	184
- P.V. van plaatsopneming	2
- gelaste deskundigenonderzoeken	554
- voorzieningen in hoger beroep	2.580
- vervallenverklaring van het recht tot sturen	2.426
- overtuigingsstukken	2.626
- betalingen van dringende kosten	2.727.919
- gevraagde afschriften dossier	23.963
- afgeleverde afschriften dossier	18.194
- uitgiften (vonnissen-uittreksel herhaling en herstel in eer en rechten)	34.429
- uitgiften vonnis	312
- uittreksel vonnis	22.565
- kopie vonnis verminderd recht	1.478
- getekende kopie vonnis	10.074
	34.429
- bedrag der griffierechten	292.110
- bedrag der aangekochte fiscale zegels	4.080.180

23. De vrederegerechten

Wat de rechtsbedeling in de vrederegerechten betreft is de toestand ongeveer dezelfde gebleven, hoewel het wijzigen van bepaalde wetten (o.o. afstamming en adopties) meer belasting meebrengt.

De talrijke uitstellen van de zaken op vraag van de advocaten vormen nog steeds één der moeilijkheden. Door de vele administratieve besommeringen dienen de griffies — die toch beperkt zijn in aantal personeelsleden — hierdoor minder dringende zaken opzij te schuiven.

Dank zij de inzet en de extra inspanning van magistraten en griffieleden is er in het algemeen geen achterstand te melden in de afwerking van de zaken, met uitzondering van drie vrederegerechten, waar achterstal moest worden vastgesteld inzake de wettelijke verplichting vonnissen te vellen binnen de termijn van één maand na het sluiten der debatten.

Arrondissement Mechelen

In het jaar 1987 werden op het parket 29.926 zaken ingeschreven (29.199 in 1986). Er werden 348 vorderingen tot onderzoek opgesteld (532 in 1986). 591 minnelijke schikkingen waarvan 335 in verkeerszaken, werden voorgesteld (493 in 1986).

In de afdeling van het parket die bevoegd is voor de politierechtbank, werden 31.987 processen-verbaal ingeschreven (niet inbegrepen de waarschuwingen en onmiddellijke inningen) (26.562 in 1986). Er werden 24.800 minnelijke schikkingen voorgesteld (17.400 in 1986). Er werden 6.103 aanrijdingen behandeld (5.896 in 1986).

In de rechtbank van eerste aanleg werden 4.255 nieuwe burgerlijke zaken ingeschreven (3.977 in 1986). De gevraagde vaststellingen geschieden binnen korte termijn.

Er werden 3.223 burgerlijke vonnissen uitgesproken tegen 3.041 in 1986.

In kort geding werden 632 beschikkingen uitgesproken tegen 603 in 1986.

In correctionele zaken werden 1.839 vonnissen uitgesproken tegen 1.372 in 1986. In hoger beroep in politiezaken bedroeg dit getal 281 tegen 231.

De raadkamer sprak 999 bevelen uit tegen 939 in 1986, waaronder 472 tot contraventionalisatie.

In de jeugdrechtbank werden 410 vonnissen uitgesproken (387 in het jaar tevoren) en 475 beschikkingen tegen 452.

De algemene trend wijst dus op een groter aantal te behandelen en behandelde zaken.

Op de algemene rol van de rechtbank van koophandel werden 1.615 zaken ingeleid (tegen 1.631). Er werden 2.168 vonnissen uitgesproken (1.942 in 1986). In kort geding werden 79 beschikkingen uitgesproken (tegen 82). Op de rol der verzoekschriften werden 66 zaken ingeleid.

Het aantal uitgesproken faillissementen bedroeg 98, een vermindering van 14. Van 1935 tot 1977 werden er 11 faillissementen afgesloten. Nog 76 blijven open. Van de faillissementen uitgesproken in de periode 1978-1986 werden er 48 faillissementen gesloten.

Het aantal betwiste schuldvorderingen in de faillissementen wordt regelmatig vastgesteld. Er is geen achterstand meer.

Het volgend aantal vonnissen werd uitgesproken door de vrederechters :

	1986	1987
Heist o/d Berg	656	837
Lier	1.071	1.199
Mechelen	1.940	1.626
Willebroek	578	567

Het aantal familieraden bedroeg respectievelijk 48, 103, 208 en 85, wat ongeveer hetzelfde is als het jaar tevoren.

Weer kan gewezen worden op de goede werking van de vrederegerechten.

Het aantal vonnissen van de politierechtbanken bedroeg :

	1986	1987
Lier	1.347	1.418
Mechelen	2.371	2.561

Eens te meer dient een stijging te worden vastgesteld, maar nog steeds worden de dossiers tijdig voorgebracht en behandeld.

Men kan betreuren dat de Politierechtbank te Lier, waarvan de activiteit heel wat minder is dan die te Mechelen, een autonoom bestaan is blijven leiden en niet, om evidente redenen van meer efficiënte organisatie, geïntegreerd werd in de Politierechtbank te Mechelen.

Arrondissement Turnhout

Terwijl van 1983 tot 1986 op het parket bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout het aantal binnenkomende zaken gedaald was, is er, net zoals in 1986, ook in het voorbije jaar weer een stijging. Er werden 34.562 zaken aangebracht tegenover 32.036 in 1986, dat is een stijging met bijna 8%.

De stijging gedurende twee opeenvolgende jaren is merkwaardig, omdat, overigens niet alleen in het arrondissement Turnhout, geen proces-verbaal meer wordt opgesteld in een aantal zaken waarin het plegen van een misdrijf niet meteen vaststaat. Daardoor was gedurende enkele jaren het aantal notitienummers verminderd.

De stijging die zich nu voordoet, beantwoordt kennelijk aan een lichte stijging van de criminaliteit in het arrondissement Turnhout.

In de loop van het jaar 1987 is het aantal sepots nogmaals gestegen, namelijk van 26.760 naar 27.449, maar naar verhouding in mindere mate dan het aantal aangebrachte zaken. Dit betekent dat er nu relatief meer zaken werden vervolgd dan in 1986, te weten 20%, dit is ongeveer 4% meer dan het vorige jaar.

Niettemin waren er minder vervolgingen voor de correctionele rechtbank : het aantal verwijzingen door de raadkamer bedroeg 338 tegenover 358, en er waren slechts 1.869 rechtstreekse dagvaardingen tegenover 2.611 in 1986. Dit betekent een daling met 28%.

Ook het aantal schikkingen verminderde van 166 naar 115, dit is met 30%. Een merklijke stijging was er daarentegen van de contraventionalisaties : 226 tegenover 178 in 1986, of een stijging met 26%.

Er werd dus in ruime mate gebruik gemaakt van de contraventionalisatie. Hierbij moeten we wel opmerken dat

deze contraventionalisaties zo goed als uitsluitend beperkt zijn tot verkeerszaken.

Al is het aantal dagvaardingen voor de correctionele rechtbank verminderd, toch moet de opmerking van vorig jaar herhaald worden: de correctionele zittingen van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout geraken, ondanks de recente wetten betreffende de organisatie van de rechtbanken, steeds meer volzet. Er werd vergeefs aangedrongen op een bijkomende correctionele zitting, wat mogelijk zou zijn zonder een van de burgerlijke zittingen te moeten afschaffen. De rechters te Turnhout zijn, bij normale bezetting van het door de wet bepaalde kader, niet overbelast. Ook de arbeidsauditeur dringt erop aan dat meer correctionele zittingen worden ingericht, daar hij niet voldoende gelegenheid heeft om zijn strafzaken voor te brengen en het gevaar voor het intreden van de verjaring niet denkbeeldig is.

Het aantal politieberoepen is nogmaals teruggelopen, namelijk van 227 naar 198.

Bij de afdeling politiezaken werden aanzienlijk minder nieuwe zaken aangebracht, namelijk 50.446 tegenover 57.202 in 1986, dit is een daling met bijna 12%.

De aangebrachte zaken gaven echter aanleiding tot meer vervolgingen dan vroeger. Het aantal septs is gedaald van 23.646 naar 20.108, de minnelijke schikkingen namen toe van 21.841 naar 24.986, een stijging met 14.39%, en het aantal dagvaardingen was 6.325 tegenover 5.888, of + 7,42%.

Bij de burgerlijke rechtbank waren er meer inleidingen: 4.839 tegenover 4.651 (stijging 4%), er waren meer vonnissen: 3.499 tegenover 3.159 (stijging 10%), meer beschikkingen: 3.277 tegenover 3.011 (stijging 8%), en er waren aanzienlijk meer processen-verbaal en getuigenverhoren: respectievelijk 335 en 228 tegenover 247 en 196.

Het is logisch dat er dan ook meer uitgiften of afschriften werden afgeleverd (22.099 tegenover 19.412) en meer gerechtsbrieven verstuurd (9.569 tegenover 8.643).

Wat het aantal vonnissen betreft is de rechtbank voor het eerst boven het peil van 1983 gekomen, toen er 3.254 vonnissen werden geveeld.

Het aantal vonnissen dat in 1987 werd geveeld, bedroeg 72% van het aantal inleidingen; in 1986 was dat 69%.

Laten we echter niet vergeten dat heel wat vonnissen geen betrekking hebben op zaken die in hetzelfde jaar zijn ingeleid, en dat de rechtbank bij het afhandelen van de zaken in grote mate afhankelijk is van de partijen.

Alles samen kan men op grond van de cijfers wel besluiten dat het rendement van de rechtbank op burgerlijk gebied is verbeterd, maar ten nadele van de strafrechtelijke afdeling, waar behoefte is aan een bijkomende zitting.

Daar te Turnhout op burgerlijk gebied geen werkelijke achterstand heeft bestaan, kan niet gezegd worden dat de recente hervormingen van de wetgever op het gebied van de organisatie van de rechtbanken er nodig waren om achterstand weg te werken.

Bij de jeugdrechtbank is het aantal vonnissen zo goed als ongewijzigd gebleven: 410 tegenover 417 in 1986.

Bij de Rechtbank van Koophandel te Turnhout is de situatie stabiel wat het aanbrengen van nieuwe zaken betreft: 1.485 nieuwe zaken tegenover 1.482 in 1986. De inschrijvingen in het handelsregister stegen met 8,5% tot 1855 (in 1986: 1.709).

Het aantal vonnissen is gestegen van 2.433 naar 2.594. De stijgende tendens duurt voort, maar is nu minder uitgesproken dan in het vorige jaar.

Verheugend is dat het aantal faillissementen sterk is gedaald, namelijk van 124 tot 81. Hun aantal ligt nu lager dan in 1985.

Arrondissement Hasselt

Ook op het parket bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt steeg het aantal notitiezaken, meer bepaald van 31.001 in 1986 tot 31.396 in 1987.

Het aantal verwijzingen naar de correctionele rechtbank bleef ongeveer hetzelfde:

1986: 444

1987: 434

Verwijzingen naar de politierechtbank:

1986: 1.187

1987: 1.278

Nadat zich in 1986 een lichte vermindering had voorgedaan, wordt opnieuw het niveau van vorige jaren bereikt. De rechtstreekse dagvaardingen voor de correctionele rechtbank nemen toe:

1986: 2.295

1987: 2.423

Nadat al vorig jaar een zeer belangrijke vermeerdering was vastgesteld, was er in 1987 weer een vermeerdering met 5%.

Afdeling politiezaken van het parket:

— aantal notitiezaken:

1986: 58.691

1987: 55.689

— dagvaardingen:

1986: 6.319

1987: 6.098

— zaken beëindigd door minnelijke schikking:

1986: 21.165

1987: 22.339

Het aantal genoteerde zaken liep lichtjes terug. Tegenover de lichte vermindering van het aantal gedagvaarde zaken is er de stijging van het aantal minnelijke schikkingen.

Rechtbank van eerste aanleg

— burgerlijke zaken:

nieuwe zaken:

1986: 4.859

1987: 4.910

vonnissen:

1986: 4.116

1987: 4.004

— correctionele zaken:

nieuwe zaken:

1986: 3.245

1987: 3.351

vonnissen:

1986: 2.507

1987: 2.630

Hoewel zowel burgerlijk als correctioneel het aantal zaken steeds toeneemt, bestaat er bij de rechtbank van Hasselt geen achterstand.

Jeugdrechtbank

- nieuwe zaken :
1986 : 633
1987 : 571
- vonnissen :
1986 : 436
1987 : 416

Zowel het aantal zaken als het aantal vonnissen liep lichtjes terug, zonder dat er een duidelijk aanwijsbare oorzaak is.

Rechtbank van koophandel

- ingeleide zaken :
1986 : 3.877
1987 : 3.138
- vonnissen (niet inbegrepen faillissementen en gerechtelijke akkoorden) :
1986 : 2.518
1987 : 2.269
- tussenvonnissen :
1986 : 390
1987 : 482
- faillissementen :
1986 : 77
1987 : 77

De daling van het aantal ingeleide zaken betreft vooral de betwiste schuldvorderingen (872 in 1987 tegen 1.445 in 1986)

Vrederechten

- ingeschreven zaken (algemene rol + verzoekschriften) :
1986 : 6.884
1987 : 6.555
- P.V. minnelijke schikkingen :
1986 : 2.263
1987 : 2.354
- eindvonnissen :
1986 : 5.700
1987 : 5.148

De totale activiteit van de vrederechten liep enigszins terug. Er is geen achterstand bij de behandeling der zaken.

Politierechtbank

- ingeleide zaken :
1986 : 6.662
1987 : 6.281
- vonnissen :
1986 : 6.552
1987 : 6.507

Er is een lichte terugloop van het aantal ingeleide zaken, maar het aantal vonnissen bleef ongeveer gehandhaafd dank zij een toename van het aantal tussenvonnissen.

De Politierechtbank te Hasselt bestaat uit de afdelingen Hasselt, Beringen en Sint-Truiden, hoewel het koninklijk besluit van 6 november 1970 er geen melding van maakt dat deze politierechtbank afdelingen heeft. Dit koninklijk besluit schreef vijf zittingen per week voor, maar bij gebrek aan voldoende zaken is sedert vele jaren het aantal zittingen verminderd tot vier per week (twee te Hasselt en twee te Beringen) en een zitting om de veertien dagen te Sint-Truiden.

Arrondissement Tongeren

Parket bij de rechtbank van eerste aanleg

	1986	1987
- aantal notitiezaken	30.032	28.203
- verwijzing naar de correctionele rechtbank	460	390
- rechtstreekse dagvaarding voor de correctionele rechtbank	1.047	808
- verwijzing naar de politierechtbank	1.414	1.504
- beëindiging door betaling van een geldsom	592	618
- geseponeerde zaken	18.160	17.793

De vermindering van het aantal notitienummers had automatisch zijn weerslag op de vermindering van de correctionele dagvaardingen.

Anderzijds verhoogde het aantal minnelijke schikkingen.

Parket — Afdeling bevoegd voor politiezaken

	1986	1987
- aantal notitiezaken	43.881	39.517
- zaken gedagvaard voor de politierechtbank	6.181	5.718
- beëindiging door minnelijke schikking	11.384	13.492
- onmiddellijke inningen	6.505	6.539
- waarschuwingen	11.245	9.476

Ook bij de afdeling politierechtbank was er een vermindering van ingeschreven zaken : 4.364 zaken minder in 1987 dan in 1986.

Er waren onder meer minder processen-verbaal houdende vaststellingen met het toetal «Multanova».

De vermindering van het aantal te dagvaarden zaken wordt tevens beïnvloed door een opmerkelijke toename van de minnelijke schikkingen (+ 2.108 in vergelijking met 1986).

Rechtbank van eerste aanleg

Burgerlijke zaken

	1986	1987
- nieuwe zaken (algemene rol, rol der verzoekschriften, der kort gedingen en van de arrondissementsrechtbank)	3.692	3.794
- vonnissen (ten gronde — tussenvonnissen)	2.918	3.128

Correctionele zaken

	1986	1987
- nieuwe zaken	1.507	1.198
- vonnissen (ten gronde)	1.783	1.867
- vonnissen (vonnis in hoger beroep t/ politievonnissen)	433	448

Jeugdrechtbank

	1986	1987
- nieuwe zaken	536	..450
- vonnissen :		
- strafrechtelijke	207	211
- burgerlijke	220	241

Zowel in burgerlijke als in correctionele zaken werden door de rechtbank van eerste aanleg meer vonnissen uitgesproken in vergelijking met het jaar 1986 (burgerlijk: + 210; correctioneel: + 99).

De jeugdrechtbank sprak 10% meer burgerlijke vonnissen uit.

Arrondissementsrechtbank

	1986	1987
- vonnissen	35	21

Rechtbank van koophandel

	1986	1987
- ingeleide zaken (op dagvaarding, vrijwillige verschijning, verzet betwiste schuldvordering, faillissement)	3.122	3.116
- vonnissen (niet inbegrepen de faillissementen en de gerechtelijke akkoorden)	3.199	2.937
- tussenvonnissen	369	299
- faillissementen	109	85
- aanvragen gerechtelijke akkoorden	0	2
- inschrijvingen handelsregister	1.582	1.644

Politierechtbank

In de drie afdelingen van de Politierechtbank Tongeren werden in 1987, 5.893 zaken ingeleid (6.409 in 1986) en 5.687 vonnissen uitgesproken, d.i. 646 vonnissen minder dan in 1986.

Deze vermindering staat in verband met de vermindering van het aantal processen-verbaal op de afdeling politie-zaken van het parket, en ook met het wegvallen van dossiers inzake overspel, die gecontraventionaliseerd werden.

Het is goed leven in de afdelingen van de Politierechtbank te Tongeren. Het koninklijk besluit van 16 juli 1980 schreef zes zittingen per week voor, twee voor iedere van de drie afdelingen.

De zittingen van de afdeling Tongeren duren slechts een tot anderhalf uur, terwijl zij volgens het koninklijk besluit van 6 november 1970 ten minste drie uren zouden moeten

duren. Die twee zittingen zouden gemakkelijk in een enkele zitting kunnen worden gegroepeerd. De afdelingen Maaseik en Genk houden slechts één zitting per week. Wel wordt zo nodig een bijkomende zitting gehouden.

De drie politierechters vellen samen minder vonnissen dan de twee politierechters te Hasselt.

Vrederechten

	1986	1987
- zaken ingeschreven (op de algemene rol en op de rol der verzoekschriften)	4.756	5.815
- processen-verbaal van minnelijke schikking of niet-tot-standkoming daarvan (art. 733 G.W.)	2.863	2.614
- eindvonnissen	4.790	4.781
- vonnissen op incident, tussen-vonnissen en voorbereidende vonnissen	943	704
- beschikkingen	1.613	1.440
- familieraden (aantal vergaderingen)	481	429
- met dagvaarding gelijkgestelde handelingen (221 en 223 B.W., onderhoudsuitkeringen, wet op de kleine nalatenschappen, ont-eigeningen)	2.439	2.390

Bij de vrederechten werden 1.059 zaken meer ingeleid dan in het jaar 1986, doch is er een status quo in de eindvonnissen.

Ten slotte meen ik tevens te moeten opmerken dat de rechtsbedeling bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Tongeren in zeer negatieve zin beïnvloed wordt door de erbar-melijke staat van onderhoud en indeling van «het gerechtshof».

In een artikel verschenen in *Het Belang van Limburg* wordt deze toestand kernachtig omschreven als: «Dit gebouw hangt alleen met verf aan elkaar». Het is onwaardig voor een goede rechtsbedeling dat in een dergelijk gebouw eveneens het Hof van Assisen der provincie Limburg zitting moet houden. Bij gebrek aan lokalen doet de zittingszaal van het hof van assisen tevens dienst als zittingszaal voor de alleenrechtsprekende correctionele rechter, zodat tijdens de zittingstijd van het hof van assisen er geen correctionele zaken, zetel alleenrechtsprekende rechter, kunnen worden behandeld, met alle gevolgen van dien!

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 28 OKTOBER 1987

Voorzitter: de h. Stranard

Raadsheer-rapporteur: de h. Willems

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaat: mr. Gillet

Wegverkeer — Territoriale bevoegdheid van de politie

Krachtens de artt. 31, 48 e.v. Sv. kan een ieder inlichtingen inwinnen, vragen stellen aan personen die bereid zijn hem te antwoorden, verklaringen opnemen zonder een beroep te doen op dwangmaatregelen en misdrijven aangeven aan een bevoegde officier van de gerechtelijke politie.

M. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 12 mei 1987 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel;

I. Op de voorzieningen van Matthieu M. en Madelena D.:

Over het eerste middel: schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis de beslissing dat de tegen de eisers ingestelde vervolgingen wettig zijn grondt op een in rechte onjuiste interpretatie van het begrip ontdekking op heterdaad en van de toepasselijkheid ervan te dezen, waardoor het artikel 97 van de Grondwet schendt:

Overwegende dat het bestreden vonnis het middel, hieruit afgeleid dat de vervolgingen onwettig waren omdat de politie van Vorst territoriaal niet bevoegd was om de identiteit van het achtervolgde voertuig en van de eisers Matthieu M. en Madelena D. te Ruisbroek vast te stellen, verwierpt op grond dat de misdrijven A, B, C en E door de genoemde politie zijn vastgesteld op het grondgebied van de gemeente Vorst en dat de identificaties en vaststellingen, dienstig voor het bewijs van de gepleegde misdrijven, gebeurd zijn in het kader van een vaststelling op heterdaad, zodat die politiemannen wel degelijk bevoegd waren om hun opdracht voort te zetten op het grondgebied van de gemeente Ruisbroek;

Overwegende dat het vonnis aldus voldoet aan het vormvoorschrift van artikel 97 van de Grondwet;

Overwegende dat krachtens de artikelen 31, 48 en volgende van het Wetboek van Strafvordering een ieder inlichtingen kan inwinnen, vragen kan stellen aan personen die bereid zijn hem te antwoorden, verklaringen kan opnemen zonder een beroep te doen op dwangmaatregelen en misdrijven kan aangeven aan een bevoegde officier van de gerechtelijke politie;

Dat het bestreden vonnis vaststelt dat uit het oorspronkelijk proces-verbaal blijkt «dat de noodzaak voor de politie om haar achtervolging en opsporingen voort te zetten op het grondgebied van de naburige gemeente Ruisbroek zich

voordeed in het kader van de achtervolging die ze op het grondgebied van Vorst had ingesteld tot vaststelling van de identiteit van de dader van de op heterdaad ontdekte en van eventueel andere misdrijven waarvan hij, gezien zijn voornemen om aan de politie te ontkomen, terecht kon worden verdacht»;

Dat niet wordt betwist dat zowel de verslagen van de agenten-brigadiers van de politie van Vorst als de verklaringen van de eisers Matthieu M. en Madelena D. zijn opgetekend in het oorspronkelijk proces-verbaal dat op het commissariaat van de gemeente Vorst is opgemaakt door een daartoe bevoegde officier van gerechtelijke politie;

Dat, zelfs al was het middel gegrond, de beslissing dan nog naar recht verantwoord blijft, aangezien het aan de vervolgingen ten grondslag liggende proces-verbaal niet nietig is;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—De «hot pursuit» van de gemeentepolitie

1. De geannoteerde zaak vertoont enige gelijkenis met die van twee inspecteurs van gerechtelijke politie te Brussel — personen die niet bevoegd zijn inzake verkeer — die getuigen waren van een gevaarlijke verkeersovertreding, de verdachte met hun dienstvoertuig achtervolgden en tot staan brachten, zijn auto doorzochten en hem opbrachten naar de kantoren van de gerechtelijke politie te Brussel, om hem nadien over te dragen aan een adjunct-commissaris van de eerste afdeling te Brussel, met het oog op het verder afhandelen van het onderzoek. Ook hier werd ten onrechte en op grond van een enge en vooral onvolledige benadering van de regelen van de strafvordering opgeworpen dat hun optreden onrechtmatig of onwettig was geweest (Corr. Brussel, 15 januari 1986, *R.W.*, 1986-87, 132, noot Huybrechts, L.; Cass., 12 mei 1987, *R.W.*, 1987-88, 396, noot).

Ditmaal gaat het over een patrouille van de gemeentepolitie van Vorst, die een met zeer grote snelheid door de gemeente razend voertuig achtervolgt en hierbij verkeersovertredingen vaststelt. De agenten verliezen het voertuig dan uit het oog. Daar ze vermoeden dat het bestuurd werd door een zigeuner, begeven ze zich zonder verwijl naar een zigeunerkamp op het grondgebied van de gemeente Ruisbroek, waar ze het voertuig aantreffen met warme motor. Ze identificeren de verdachten, verrichten nog een aantal vaststellingen en brengen verslag uit bij hun officier, die het proces-verbaal opstelt. Dit optreden van deze politiebambten was evenmin onrechtmatig of onwettig.

2. De hier aan de orde zijnde vraag is, welke handelingen van gerechtelijke politie een lid van de gemeentepolitie mag verrichten buiten de gemeente van zijn aanstelling. Hierbij dient, zoals dadelijk zal blijken, een onderscheid gemaakt te worden tussen het algemeen arrestatierecht van de gerechtelijke politie, de bijzondere plicht en ambtsbevoegdheden bij arrestatie op heterdaad en ten slotte, het recht voor elke burger bepaalde handelingen te stellen, als hij maar geen dwangmaatregelen gebruikt.

Het cassatiearrest hierboven is wellicht het eerste dat betrekking heeft op het bijzondere achtervolgingsrecht van de gemeentepolitie van het nieuwe art. 195, tweede lid, van de Gemeentewet, ingevoerd door de wet van 11 februari 1986 op de gemeentepolitie, die op 16 december 1986 in werking is getreden (*B.S.*, 6 december 1986; zie ook Daenens, M., «Gemeentewezen», *T.B.P.*, 1987, 197).

3. Het is van oudsher aanvaard dat een agent van de gerechtelijke politie geen bevoegdheid heeft buiten het hem door de wet toegewezen territorium (Hélie, F., *Traité de l'instruction criminelle*, II, nrs. 1564 e.v.). Dat van de gemeentepolitie is de eigen gemeente.

Krachtens art. 128 van de Gemeentewet, dat sinds de wet van 11 februari 1986 op gemeentepolitie art. 195, eerste lid, geworden is, kunnen evenwel de leden van de gemeentepolitie op voorstel van de betrokken gemeenteraden, door de provinciegouverneur gemachtigd worden als hulp hun administratieve of gerechtelijke functies in andere gemeenten uit te oefenen.

4. Wat de arrestabiliteit betreft, is het zo dat de rechtspraak aanneemt dat de ambtenaren, die belast zijn met de gerechtelijke politie, een persoon mogen aanhouden wanneer tegen hem een redelijke verdenking wegens een misdaad of wanbedrijf bestaat; er is dus geen ontdekking op heterdaad vereist (Laffinieur, G., *Police communale, gendarmerie, police judiciaire*, blz. 82). Sommigen vinden die rechtspraak ongrondwettig (Boutmans, E., *Voorlopige hechtenis*, nr. 11). Dit algemeen recht van de gerechtelijke politie kan echter gebaseerd worden op art. 8 Sv.: «De gerechtelijke politie ... levert de daders over aan de rechtbanken belast met hun bestraffing.»

Naast dit algemeen recht, omschrijft art. 106 Sv. de aanhoudingsplicht bij heterdaad. Krachtens dit artikel moet ieder drager van de openbare macht en ook ieder ander persoon — dus elke burger — de verdachte arresteren, die op heterdaad betrapt of vervolgd wordt, hetzij door het openbaar geroep, hetzij in de gevallen gelijkgesteld met een op heterdaad ontdekt misdrijf (zie art. 41 Sv.). De toepassingsvoorwaarden van deze aanhoudingsplicht zijn soms omstreden (zie bv. Gorlé, F., «De strafrechtelijke bescherming van privaateigendom», *R.W.*, 1983-84, 2473). Ook Nederland kent deze bevoegdheden tegenover arrestatie (Minkenhof, A., *De Nederlandse strafvordering*, 4e druk, blz. 92).

Zoals men weet, heeft de officier van gerechtelijke politie bij een op heterdaad ontdekt of daarmee gelijkgesteld misdrijf ook nog bijzondere ambtsbevoegdheden in verband met huiszoeking, inbeslagname, deskundig onderzoek, bloedproef enz.

Het hierboven geschetste dubbele aanhoudingsrecht en/of plicht werd uitdrukkelijk herhaald in het nieuwe art. 167 van de Gemeentewet. Het algemene recht van art. 8 Sv. werd opgenomen in art. 195, eerste lid; de bijzondere aanhoudingsplicht bij heterdaad van art. 106 Sv. in het tweede lid.

5. Het aanhoudingsrecht van de gemeentepolitie werd op niet onbelangrijke wijze uitgebreid door de wet van 11 februari 1986 op de gemeentepolitie. Het nieuwe art. 195, tweede lid, bepaalt dat, wanneer de leden van de politie van een gemeente op hun grondgebied de vermoedelijke dader van een misdrijf of een persoon die wegens een misdrijf veroordeeld is, achtervolgen en de achtervolging op het

grondgebied van een andere gemeente wordt voortgezet, zij daar zelf de achtervolgde persoon kunnen aanhouden als het wegens het spoedeisend karakter van de verrichtingen onmogelijk is een beroep te doen op de plaatselijke overheden.

Dit nieuwe art. 195, tweede lid, is te danken aan een wetsvoorstel van volksvertegenwoordiger M. Detremmerie (*Gedr. St., Kamer*, 1982-83, 389/1). Hij motiveerde zijn voorstel hierdoor dat, wanneer geen gebruik werd gemaakt van de uitbreiding van de territoriale bevoegdheid van een gemeentepolitie bv. wanneer gemeenten een verschillende taalregeling kennen, de gerechtelijke overheid het optreden van politieagenten van een gemeente, die een misdadiger achternazitten in een andere, als willekeurig en onwettig zou kunnen beschouwen, ongeacht dan nog de problemen inzake burgerrechtelijke aansprakelijkheid die kunnen rijzen wanneer een «blunder» wordt begaan.

De volksvertegenwoordiger verwees ook naar art. 27 van het Benelux-uitleveringsverdrag dat de voor de opsporing en vaststelling van strafbare feiten bevoegde ambtenaren van de verdragsstaten machtigt bij een achtervolging het grondgebied van een ander verdragsstaat te betreden om een persoon, die verdacht wordt van een feit dat aanleiding kan geven tot uitlevering — anders mag het niet (Corr. Hasselt, 12 juni 1980, *Limb. Rechtsl.*, 1982, 214) — door de ambtenaren van die andere staat staande te doen houden om zijn identiteit vast te stellen of zijn aanhouding te doen bewerkstelligen. Art. 27.2 staat zelfs toe, binnen een zone van tien kilometer van de grens, zelf tot aanhouding en voorleiding bij de plaatselijke openbare macht over te gaan op voorwaarde dat de achtervolging niet onderbroken is en het spoedeisend karakter het onmogelijk maakt een beroep te doen op de plaatselijke autoriteiten (Constant, J., «Le traité Benelux d'extradition et d'entraide judiciaire en matière pénale», *J.T.*, 1962, 489, *R.D.P.*, 1962-63, 107; De Schutter, B., «Bij het in werking treden van het Benelux-verdrag aangaande uitlevering en rechtshulp in strafzaken», *R.W.*, 1967-68, 1942; vergelijk ook de artt. 23 e.v. van de Overeenkomst Beneluxsamenwerking van 29 april 1969).

Art. 195, tweede lid, van de Gemeentewet is dus geïnspireerd door een internationaal politieel arrestatierecht. Het is zo dat men onvermijdelijk denkt aan het enigszins vergelijkbare «hot pursuit» van het zeerecht (Van Bogaert, E.R.C., *Volkenrecht*, 1982, blz. 459).

6. Art. 195, tweede lid, van de Gemeentewet roept wel wat vragen op, waarvan men het antwoord jammer genoeg niet aantreft in de parlementaire voorbereiding.

Het achtervolgingsrecht betreft hetzij een verdachte, hetzij een veroordeelde. Wanneer het om een verdachte gaat, betreft het in elk geval de verdachte van een op heterdaad ontdekt of daarmee gelijkgesteld misdrijf. Het is blijkbaar deze verdachte die volksvertegenwoordiger Detremmerie bedoelde met zijn voorstel. Het waren ook zulke verdachten in de zaak van het geannoteerde arrest. En dat er wel degelijk heterdaad was, kon in het in cassatie aangevochten vonnis terecht afgeleid worden uit de vaststellingen van het proces-verbaal.

Het cassatiearrest zou de indruk kunnen geven dat het aanhouden van een verdachte buiten de eigen gemeente, alleen maar geoorloofd is bij heterdaad. Maar is dit wel zo? Zou het achtervolgingsrecht niet toestaan een persoon

te achtervolgen tegen wie, buiten het geval van de heterdaad, een redelijke verdenking wegens een misdaad of een wanbedrijf bestaat?

Ons inziens dient deze vraag bevestigend beantwoord te worden. Art. 195, tweede lid, zegt nergens dat de achtervolging slechts geoorloofd is bij een heterdaadmisdrijf. Het bepaalt dat, telkens als de achtervolging van de vermoedelijke dader van een misdrijf in de eigen gemeente (rechtmatig) is ingezet, ze mag voortgezet worden op het grondgebied van een andere gemeente. Welnu, op het eigen grondgebied mag de gemeentepolitie krachtens art. 167, tweede lid, van de Gemeentewet elke persoon arresteren tegen wie een redelijke verdenking bestaat. Het achtervolgingsrecht van een verdachte buiten de gemeente is dus ruimer dan een aanhouding bij heterdaad: het vereist alleen maar een regelmatig ingezette en voortgezette achtervolging.

7. Wanneer het om een veroordeelde gaat, kan het niet anders dan dat dit een persoon is te wiens laste een bevel tot tenuitvoerlegging van straf is afgegeven. Het betreft evenwel ook hem tegen wie een bevel tot medebrenging, tot aanhouding of onmiddellijke aanhouding is afgegeven. Hij valt eveneens onder de personen, die art. 167, tweede lid van de Gemeentewet noemt «diegenen wier aanhouding wettelijk gelast is». Het is overigens opvallend dat het artikel deze laatste persoon in één adem vermeldt met hem die op heterdaad wordt betrapt of door het openbaar gerecht wordt vervolgd.

8. Het achtervolgingsrecht kan maar uitgeoefend worden indien de achtervolging begint in een gemeente waar de politieman bevoegd is, dit is ofwel zijn eigen gemeente, ofwel een gemeente waarvoor hij gemachtigd is. Dit wil niet zeggen dat de achtervolgde per se verdacht moet worden van een misdrijf dat hij gepleegd zou hebben in de gemeente waarvoor de politieman territoriaal bevoegd is. Zelfs een op heterdaad ontdekt misdrijf kan buiten de eigen gemeente plaatsgegrepen hebben. Aangezien krachtens art. 41 Sv. het op heterdaad ontdekt of daarmee gelijkgesteld misdrijf, dit is dat ontdekt wordt terwijl het gepleegd wordt of terstond nadat het gepleegd is of waarvan de verdachte door het openbaar geroep wordt gevolgd of waarvan de verdachte in het bezit van bezwarende zaken of papieren gevonden wordt, is het namelijk mogelijk dat het misdrijf zelf plaatsgegrepen heeft buiten het territorium van de politieagent, maar dat de verdachte daarnaar is gevlucht of er wordt aangetroffen.

9. De regelen van art. 195, eerste en tweede lid, van de Gemeentewet beletten niet dat een politieagent buiten zijn gemeente nog altijd mag wat elke gewone burger mag. Het Hof van Cassatie nam de gelegenheid van deze zaak te baat om eraan te herinneren.

Zelfs al waren de politieagenten van de gemeente Vorst niet bevoegd in de gemeente Ruisbroek of traden ze er op buiten de voorwaarden van art. 195, tweede lid, van de Gemeentewet, dan nog mochten ze er zoals ieder burger inlichtingen inwinnen, vragen stellen aan personen die bereid zijn te antwoorden, verklaringen opnemen zonder een beroep te doen op dwangmaatregelen, een aangifte doen aan een bevoegde officier van gerechtelijke politie.

10. Agenten van de gemeentepolitie zijn slechts agenten van administratieve politie en niet van gerechtelijke politie: zij staan de officieren van gerechtelijke politie alleen maar

bij (Velleman, L., «De administratieve en de gerechtelijke politie, hun raakpunten en prioriteiten», *R.W.*, 1987-88, 377). Wanneer de wet de agenten van de gemeentepolitie geen bijzondere bevoegdheid verleent, zoals dat bv. het geval is inzake wegverkeer (zie art. 62 Wegverkeerswet en art. 3.1 Wegverkeersreglement), dan zullen zij, wat ze tot bijstand van hun bevoegde officier van gerechtelijke politie hebben verricht, aan deze moeten rapporteren.

Wanneer ze handelingen hebben gesteld die elke burger mag stellen, dan kunnen ze de desbetreffende misdrijven aangeven bij onverschillig welke bevoegde officier van de gerechtelijke politie. Dit kan natuurlijk ook hun eigen officier zijn, optredend in zijn eigen gemeente. Het proces-verbaal dat deze dan opstelt is op zich rechtsgeldig, zelfs mochten sommige van de handelingen van zijn agenten het niet zijn.

11. Een politieagent die buiten de voorwaarden van art. 195, eerste en tweede lid, in een gemeente waar hij niet bevoegd is, handelingen stelt die elke burger mag stellen, verliest de bijzondere rechtsbescherming, die de wet aan zijn ambt verleent. Weerspanningheid is dan niet meer strafbaar en aan hem gedane smaad of gegeven slagen vallen dan niet meer onder de artt. 276 en 278 Sw. e.v. omdat hij niet meer op zijn territorium of in zijn dienst is (Schuind, G., *Traité pratique de droit criminel*, 1980, blz. 294 en 297). Ook de verplichting van art. 1 van het K.B. van 29 juli 1985 om op vordering van de politie zijn identiteitskaart over te leggen vervalt en de weigering het te doen is dus niet strafbaar.

L. Huybrechts

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 18 NOVEMBER 1987

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Willems

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Advocaat: mr. Draps

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — In solidum — Heler en dief

Niet naar recht verantwoord is het vonnis dat de daders van afzonderlijke misdrijven, te dezen diefstal en heling, veroordeelt tot algehele vergoeding van de schade van de burgerlijke partijen, zonder daarbij vast te stellen dat de afzonderlijke misdrijven van de dieven en de helers ten aanzien van de burgerlijke partijen voortkomen uit een gemeenschappelijke fout.

M. t/ N.V. A. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 maart 1987 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

(...)

Overwegende dat het arrest, na eiser op de strafvordering tot een gevangenisstraf van dertig maanden en tot een geldboete van 500 frank te hebben veroordeeld wegens de te

lastelegging E2, namelijk wegens heling, «ten nadele van verschillende personen, van verschillende juwelen en roerende voorwerpen met een niet nader bepaalde totaalwaarde, met name heling, ten nadele van Didier T., van een ketting en twee armbanden met een niet nader bepaalde totaalwaarde», eiser, op de burgerlijke rechtsvorderingen van de verweersters, in solidum met andere beklagden veroordeelt om aan de laatstgenoemden de gevorderde schadevergoedingen te betalen;

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat de door het hof van beroep ten laste van eiser en de overige beklagden bewezen verklaarde feiten afzonderlijke misdrijven zijn; dat het arrest daarenboven uitdrukkelijk de hoofdelijkheid van de burgerlijke veroordelingen uitsluit op grond «dat er geen hoofdelijkheid bestaat tussen beklagden die wegens verschillende misdrijven worden veroordeeld»;

Overwegende dat het arrest nochtans eiser veroordeelt tot algehele vergoeding van de schade, zonder daarbij vast te stellen dat ten aanzien van de burgerlijke partijen de afzonderlijke misdrijven die zijn gepleegd door eiser en de overige beklagden, voortkomen uit een gemeenschappelijke fout;

Dat het aldus de beslissing niet naar recht verantwoordt; (...)

NOOT—Zie Cass., 28 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 162, met noot van R.H.; 21 oktober 1942, *Pas.*, 1942, I, 241, met noot; 17 maart 1949, *Pas.*, 1949, I, 206, *R.W.*, 1948-49, 1225.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 12 FEBRUARI 1988

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Advocaten: mrs. Delahaye en Van Ommeslaghe

Faillissement — Vordering op grond van art. 123, tweede lid, 7°, Vennootschappenwet — Hoger beroep — Termijn

Voor het instellen van hoger beroep tegen een vonnis dat uitspraak doet over een vordering die gebaseerd is op art. 123, tweede lid, 7°, Vennootschappenwet, geldt de bij art. 456 Faillissementswet gestelde termijn.

Faillissement P.V.B.A. R. t/ C. en Van den H.

Gelet op de bestreden arresten, op 21 maart 1985 en 6 januari 1986 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 123, 7°, van de Vennootschappenwet, 465 van de wet van 18 april 1851 op het faillissement en 1051 van het Gerechtelijk Wetboek, (...)

Overwegende dat, krachtens artikel 123, tweede lid, 7°, van de Vennootschappenwet, de oprichters van een in die bepaling bedoelde vennootschap en, in geval van verhoging

van het kapitaal van de vennootschap, de zaakvoerders jegens de belanghebbenden, niettegenstaande enig hiermee strijdig beding, hoofdelijk gehouden zijn voor de verbintenissen van de vennootschap, naar een verhouding die de rechter vaststelt, in geval van faillissement uitgesproken binnen drie jaar na de oprichting, indien het maatschappelijk kapitaal bij de oprichting kennelijk ontoereikend was voor de normale uitoefening van de voorgenomen bedrijvigheid over ten minste twee jaar; dat een gelijklopende bepaling ten aanzien van de naamloze vennootschap neergelegd is in artikel 35, 6°, van de Vennootschappenwet;

Overwegende dat uit die bepalingen blijkt dat de wetgever bedoeld heeft een aansprakelijkheidsvordering in te voeren die uitsluitend wegens het faillissement van de vennootschap kan worden ingesteld; dat die vordering rechtstreeks ontstaat uit het faillissement van de vennootschap en buiten het faillissement niet kan ontstaan; dat ze ter kennis van de rechter moet worden gebracht binnen het kader van de faillissementsprocedure, zodat de gegevens voor de oplossing zich bevinden in het bijzonder recht dat het stelsel van het faillissement beheerst; dat derhalve voor het instellen van hoger beroep tegen een vonnis dat uitspraak doet over een vordering die gebaseerd is op artikel 123, tweede lid, 7°, van de Vennootschappenwet, de bij artikel 465 van de Faillissementswet vastgestelde termijn geldt;

Overwegende dat het arrest, na te hebben vastgesteld dat de vordering van eiser gebaseerd is op artikel 123, tweede lid, 7°, van de Vennootschappenwet, oordeelt dat het beroepen vonnis geen uitspraak doet over een «vraagstuk voortvloeiend uit het faillissement», beslist dat de in acht te nemen appeltermijn die is welke bepaald wordt bij artikel 1051 van het Gerechtelijk Wetboek, en het hoger beroep van de verweerders, ingesteld buiten de bij artikel 465 van de Faillissementswet bepaalde termijn, ontvankelijk verklaart;

Dat het arrest zodoende de in het middel aangehaalde wetsbepalingen schendt; (...)

NOOT—Zie Cass., 7 maart 1986, *R.W.*, 1985-86, 2706, met conclusie van de advocaat-generaal J. du Jardin.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 11 MAART 1988

Voorzitter: de h. Caenepeel

Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Advocaten: mrs. Claeys Bouuaert en De Gryse

Pensioenen — Militaire — Cumulatiebeperking

De artt. 5, 6 en 7, 1°, d, van de wet van 20 maart 1958 beperken o.m. de cumulatie van militaire anciënniteitspensioenen met wedden of als wedde geldende vergoedingen ten laste van een onderwijsinrichting die op enige grond door de Staat gesubsidieerd wordt. Voor die beperking is niet vereist dat de wedde betaald wordt wegens een door de

belanghebbende vervulde en door de Staat gesubsidieerde onderwijstaak.

Belgische Staat t/ K.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 september 1985 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 5, 6 en 7, inzonderheid van artikel 7, 1°, d, van de wet van 20 maart 1958 betreffende de cumulatie van pensioenen en wedden, en onjuiste toepassing van de artikelen 26 en 34 van de wet van 27 juli 1971 op de financiering en de controle van de universitaire instellingen, als gewijzigd door de wet van 5 januari 1976,

doordat het arrest, na te hebben verwezen naar het vonnis van de eerste rechter, volgens hetwelk uit de ondubbelzinnige tekst van artikel 7 van de wet van 20 maart 1958 moet worden afgeleid dat verweerder, eens uitbetaald als neuropsychiater-kliniekhoofd van de psychiatrische instelling Salve Mater te Lovenjoel, afhankelijk van de K.U.L., onderworpen is aan de cumulatiebeperking, zonder dat nog dient te worden nagegaan of de hem door de K.U.L. uitgekeerde wedde uitbetaald wordt met door de Staat verleende subsidies, beslist dat de cumulatiebeperking bedoeld in de wet van 20 maart 1958 op verweerder niet van toepassing is, op grond dat: de redenering van de eerste rechter niet kan weerstaan aan de besluitvorming welke genomen dient te worden uit de combinatie van de artikelen 6 en 7 van de wet van 20 maart 1958 met de artikelen 26 en 34 van de wet van 27 juli 1971, aan de hand van de voorbereidende werkzaamheden van laatstgenoemde wet; artikel 7 van de wet van 20 maart 1958 de cumulatiebeperking van een pensioen met een wedde regelt in zoverre deze wedde wordt uitgekeerd aan een personeelslid dat een onderwijsfunctie uitoefent in een door de Staat gesubsidieerde onderwijsinstelling; dit artikel zeer duidelijk is en het geval viseert van enigerlei uitkeringen uit hoofde van opdrachten van onderwijs gepresteerd in gesubsidieerde instellingen en waarbij deze uitkeringen gefinancierd worden door subsidies toegekend aan instellingen, die uit hoofde van hun onderwijstaken daartoe gerechtigd zijn; andere taken dan onderwijsopdrachten moeilijk onder de toepassing van deze wettelijke bepaling kunnen vallen; deze redenering bevestigd wordt door de artikelen 26 en 34 van de wet van 27 juli 1971 als gewijzigd door de wet van 5 januari 1976 betreffende de budgettaire voorstellen 1975-76, welke bepalingen de samenstellende elementen van het vermogen van een universitaire instelling regelen om de door het Ministerie van Onderwijs uit te keren werkingstoelage te bepalen; de wedde van verweerder als kliniekhoofd van een universitaire kliniek, zonder enige onderwijsopdracht, niet in aanmerking kan komen voor subsidiëring, aan te rekenen op de werkingstoelagen door de Staat aan de K.U.L. toegekend, zodat de wet van 20 maart 1958 op deze wedde als dusdanig geen toepassing vindt,

(...)

Overwegende dat de artikelen 5, 6 en 7, 1°, d, van de wet van 20 maart 1957 betreffende de cumulatie van pensioenen en wedden, en de regeling inzake rustpensioenen voor verschillende ambten, onder meer de cumulatie beperken van militaire anciënniteitspensioenen met wedden of als

wedde geldende vergoedingen «ten laste van een onderwijsinstelling die op enige grond door de Staat gesubsidieerd wordt»;

Overwegende dat noch uit de geciteerde termen van artikel 7, 1°, d, van de wet van 20 maart 1958 noch uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever gewild heeft de bedoelde cumulatiebeperking enkel te laten gelden voor zover de wedde die ten laste van de gesubsidieerde onderwijsinstelling is, door deze wordt betaald wegens een door de belanghebbende vervulde en door de Staat gesubsidieerde onderwijstaak;

Overwegende dat de bepalingen van de artikelen 26 en 34 van de wet van 27 juli 1971 op de financiering en de controle van de universitaire instellingen, die betrekking hebben op de uitgaven en lasten van de universitaire instellingen welke door de Staat moeten worden gedragen, niets te maken hebben met de door artikel 7, 1°, d, van de wet van 20 maart 1958 opgelegde cumulatiebeperking;

Overwegende dat het arrest aanneemt dat de wedde van verweerder als hoofd van de psychiatrische instelling Salve Mater te Lovenjoel, ten laste is van een door de Staat gesubsidieerde onderwijsinstelling, namelijk de Katholieke Universiteit te Leuven, en dat verweerder die wedde cumuleert met een militair anciënniteitspensioen;

Dat het arrest derhalve de beslissing dat de cumulatiebeperking volgende uit de artikelen 5 tot 7 van de wet van 20 maart 1958 ter zake geen toepassing vindt, niet naar recht verantwoordt;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 11 APRIL 1988

Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Nelissen Grade

Veiligheidscomité — Beschermde werknemer — Ontslag — Dringende reden — Procedure tot erkenning — Einde arbeidsovereenkomst om andere reden — Gevolg

De omstandigheid dat de arbeidsovereenkomst van een beschermde werknemer, hangende het geding tot erkenning van de door de werkgever aangevoerde dringende reden voor ontslag, om een andere reden wordt beëindigd, kan weliswaar het ontslag om de dringende reden doelloos maken, maar maakt daarom de procedure tot erkenning van de dringende reden niet noodzakelijk doelloos.

De C. e.a. t/ De B. en A.C.V.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 juni 1987 door het Arbeidshof te Gent gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 1bis, § 2, van de wet van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede de salubriteit van het werk en van de werkplaatsen, en 35, inzonderheid de eerste vier leden, van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten,

doordat het arrest de vordering van de eisers ertoe strekkend een dringende reden voor het ontslag van een werknemer, lid van het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, door het arbeidsgerecht te laten aannemen, als ongegrond afwijst, daar deze vordering zonder voorwerp zou zijn nu dezelfde werknemer in de loop van de procedure voor de arbeidsrechtbank werd ontslagen ingevolge het faillissement van de werkgever, op grond: «dat het geschil, dat thans in hoger beroep hangende is, betrekking heeft op de erkenning van een dringende reden; dat slechts indien die reden vooraf door het arbeidsgerecht aangenomen werd, ze de grondslag kon vormen voor een ontslag wegens dringende reden van (verweerder) als beschermd personeelslid; dat de aan de arbeidsrechtbank ter beoordeling overgelegde feiten niet door de arbeidsrechtbank waren aangenomen toen (verweerder) werd ontslagen; dat de eerste rechter, gezien dit ontslag, terecht van oordeel was dat hij niet meer kon onderzoeken of een vooraf aan te nemen dringende reden voorhanden was; dat de eerste rechter dan ook terecht de vordering als ongegrond afwees; dat de onderhavige procedure niets te maken heeft met de vraag of, bij het ontslag door de (eisers), economische of technische redenen voorhanden waren en of die, in geval van faillissement, vooraf door het bevoegd paritair comité moesten worden erkend; dat de (eisers) ten onrechte menen dat de eerste rechter, door te stellen dat ze de procedure tot erkenning van de dringende reden dienden te volgen zonder elk voorwerp aan (die) ingestelde procedure te ontnemen, (ook) zou hebben geoordeeld over de vraag of ze al dan niet mochten overgaan tot het ontslag wegens economische redenen»,

Overwegende dat artikel 1bis, § 2, van de wet van 10 juni 1952 niet alleen bepaalt dat de leden die het personeel vertegenwoordigen en de kandidaten slechts kunnen worden ontslagen om een dringende reden die vooraf door het arbeidsgerecht aangenomen werd of om economische of technische redenen die vooraf door het bevoegde paritair comité werden erkend; dat het bovendien een bijzondere procedure instelt die moet worden gevolgd om tot de erkenning van de dringende reden door het arbeidsgerecht te komen en waaraan bijzonder korte termijnen zijn verbonden voor de inleiding en de behandeling van het geding in eerste aanleg en in hoger beroep; dat uit die wetsbepaling volgt dat de werkgever de beschermde werknemer maar regelmatig kan ontslaan nadat die procedure haar volledig beslag heeft gekend in eerste aanleg en eventueel in hoger beroep en de beslissing aldus, overeenkomstig artikel 28 van het Gerechtelijk Wetboek, kracht van gewijsde heeft verkregen;

Overwegende dat een en ander evenwel niets afdoet aan het begrip «dringende reden», zoals dit is omschreven in artikel 35 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978; dat, nu de dringende reden luidens dat artikel 35 «elke professionele samenwerking tussen de werkgever en de werknemer onmiddellijk en definitief onmogelijk maakt», het instellen van de procedure tot aanneming van de dringende reden de werkgever wel het recht geeft de werknemer voorlopig niet tewerk te stellen, maar niet om die overeenkomst alsnog te beëindigen, met het gevolg dat zij gedurende het geding voor het arbeidsgerecht blijft bestaan;

Overwegende dat de aldus in stand gebleven arbeidsovereenkomst evenwel tijdens het geding kan worden beëindigd

om een andere reden dan de aangevoerde dringende reden; dat deze beëindiging het ontslag om de dringende reden weliswaar doelloos kan maken maar daarom de procedure tot aanneming van de dringende reden niet noodzakelijk doelloos maakt; dat immers alleen op grond van de beslissing als gevolg van deze procedure uitspraak kan worden gedaan over de eventueel nog vast te stellen rechten van partijen in de periode tussen het verzoek tot aanneming van de dringende reden en de dag waarop het om een andere reden gegeven ontslag uitwerking heeft;

Overwegende dat het arrest derhalve op de enkele grond dat de eisers, curators, in de loop van het geding tot aanneming van de dringende reden verweerder hadden ontslagen om een economische reden, niet naar recht heeft kunnen beslissen dat de procedure tot aanneming van de dringende reden doelloos was;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 6 MEI 1988

Voorzitter: de h. Soetaert

Raadsheer-rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. Geinger en De Gryse

Wegverkeer — Verkeersgeleider — Begrip

Het bij art. 77.5 Wegverkeersreglement getekende voorbeeld beperkt het begrip «verkeersgeleider» niet en sluit verkeersgeleiders bestaande uit een cirkel of een andere figuur ingevuld met witte evenwijdige schuine strepen niet uit.

Van den D. t/ T.

Gelet op het bestreden vonnis, op 4 juni 1986 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel;

Overwegende dat het vonnis beslist, enerzijds, dat eisers rijgedrag foutief was en het ongeval rechtstreeks veroorzaakte, en, anderzijds, dat geen enkele fout in oorzakelijk verband met het ongeval bewezen is ten laste van verweerder; dat het eisers tegeneis afwijst en hem veroordeelt tot betaling van schadevergoeding aan verweerder;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 5, 9.6, 19.3, 5°, 72, 77.4 van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis, eiser aansprakelijk stelt voor de gevolgen van een ongeval, dat zich voordeed op 19 juni 1983 en hem dientengevolge veroordeelt tot betaling van een bedrag van 29.381 frank, te vermeerderen met de vergoedende interesten sinds 19 juni 1983 en de gerechtelijke interesten, en zijn tegenvordering afwijst, op grond: «dat een verkeersgeleider als bedoeld in artikel 77.4 Wegverkeersreglement, vertrekt vanuit de rijbaan, op zekere afstand van het kruispunt en uiteindelijk op dit laatste uit-

mondt ten einde de weggebruiker te verplichten om, door de geleider links te laten, het kruispunt aan een zekere kant op te rijden; dat de illustratie die bij de tekst van voormeld artikel 77.4 is aangebracht, dienaangaande duidelijk is; dat het gemeenschappelijk opgesteld aanrijdingsformulier als ook de voorgelegde foto's laten blijken dat de op het wegdek geschilderde cirkel geen geleider is die vertrekt vanuit de Sparrendreef en uitmondt op het kruispunt, doch volledig in het midden van dit laatste is aangebracht; dat deze geschilderde cirkel derhalve geen verkeersgeleider is zoals bedoeld in artikel 77.4; (...)» dat de witte cirkel, zoals hij in casu in het midden van het kruispunt is aangebracht, slechts kan dienen om het verkeer dat respectievelijk vanuit de Sparrendreef en de Wielewaellaan, de Tobbackstraat wil inrijden, van elkaar te scheiden; dat, daar deze cirkel niet is voorzien van een verkeersteken D5, (verweerder) gerechtigd was deze rechts te laten» en dat, gelet op voorgaande overwegingen, verweerder zijn draaibeweging om links af te slaan, zo ruim mogelijk heeft aangevangen,

(...)

Overwegende dat artikel 77.4 van het Wegverkeersreglement bepaalt: «Verkeersgeleiders mogen op de grond aangebracht worden door witte evenwijdige schuine strepen», en deze tekst laat volgen door een getekend voorbeeld als beschreven in het bestreden vonnis; dat het getekend voorbeeld evenwel het begrip van verkeersgeleider bestaande uit witte evenwijdige schuine strepen op de grond niet beperkt en verkeersgeleiders bestaande uit een cirkel of andere figuur ingevuld met witte evenwijdige schuine strepen niet uitsluit;

Dat het bestreden vonnis, door anders te oordelen, de genoemde wettelijke bepaling schendt en niet wettig heeft kunnen oordelen dat verweerder geen fout heeft begaan;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 7 JUNI 1988

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. De Baets

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler

Verzekering — Motorrijtuigen — Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds — Toevallig feit

Het «toevallige feit» bedoeld in art. 50, § 1, 2°, W. 9 juli 1975, maakt een omstandigheid of gebeurtenis uit die voor de bestuurder van het voertuig dat het ongeval veroorzaakt, overmacht uitmaken, zodat zij hem niet kunnen worden toegerekend. Zulk een omstandigheid of gebeurtenis hoeft niet noodzakelijk onafhankelijk van elke menselijke wil te zijn ontstaan.

Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds t/ N.V. V.

Gelet op het bestreden vonnis op 29 april 1987 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Gent;

(...)

Over het tweede middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 50, § 1, van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen en 19, § 1, van het koninklijk besluit van 16 december 1981 houdende inwerkingstelling en uitvoering van de artikelen 49 en 50 van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen,

doordat het vonnis, na vastgesteld te hebben dat bestuurster Linda Van den B. geen fout ten laste kon worden gelegd, dat zij vrijgesproken werd en de burgerrechtelijk aansprakelijke partij Anna S. buiten de zaak werd gesteld, eiser veroordeelt om aan de burgerlijke partij, de N.V. V., een voorschot van 664.040 fr. met interesten en kosten te betalen op grond van de overwegingen in het eerste middel geciteerd,

terwijl, (...)

derde onderdeel, artikel 50, § 1, van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen bepaalt: «Elke benadeelde kan van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds de vergoeding bekomen van de schade voortvloeiende uit lichamelijke letsels die door een motorrijtuig zijn veroorzaakt: 1° wanneer de identiteit van het motorrijtuig dat het ongeval heeft veroorzaakt, niet is vastgesteld; in dat geval wordt het Fonds in de plaats gesteld van de aansprakelijke persoon; 2° wanneer geen enkele toegelaten verzekeringsonderneming tot die vergoeding verplicht is hetzij om reden van een toevallig feit waardoor de bestuurder van het voertuig dat het ongeval veroorzaakte, vrij uitgaat, hetzij omdat de verzekeringsplicht niet nageliefd werd; (...). De omvang en de voorwaarden tot toekenning van dit recht op vergoeding worden bepaald door de Koning. In de gevallen bepaald in 2°, (...) kan de Koning de verplichtingen van het Gemeenschappelijk Waarborgfonds uitbreiden tot de vergoeding van de stoffelijke schade, binnen de bijzondere perken die Hij bepaalt»; artikel 19, § 1, van het koninklijk besluit van 16 december 1981 houdende inwerkingstelling en uitvoering van de artikelen 49 en 50 van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen bepaalt: «Het Fonds vergoedt de schade voortvloeiend uit lichamelijke letsels die door een motorrijtuig zijn veroorzaakt in de gevallen voorzien in artikel 50, § 1, van de wet. Bovendien vergoedt het Fonds de materiële schade die door een motorrijtuig is veroorzaakt in de gevallen bepaald in artikel 50, § 1, 2° (...) van de wet»; het «toevallig feit» in de zin voormeld artikel 50, § 1, 2°, een gebeurtenis is die zich voordoet onafhankelijk van de menselijke wil en die dus ook niet rechtstreeks of onrechtstreeks veroorzaakt is of in de hand gewerkt door een fout van de mens — zij het een onbekend gebleven derde; het bestreden vonnis bijgevolg niet wettig kon beslissen dat eiser overeenkomstig voormelde artikelen 50, § 1, 2°, en 19, § 1, tot schadevergoeding gehouden was op grond van de overweging dat het ongeval veroorzaakt werd «door de toevallige aanwezigheid van de stookolielaag waarvan de herkomst niet achterhaald kon worden», zonder dat het vonnis vaststelt dat het toevallig feit van de stookolielaag zich voordeed onafhankelijk van de menselijke wil, dat de stookolievlek zich niet anders had kunnen voordoen dan onafhankelijk van de menselijke wil en dat die vlek dus niet rechtstreeks of onrechtstreeks veroorzaakt kon zijn of in de hand gewerkt door een fout van een mens, zij het een onbekend gebleven derde, zodat het

vonnis niet wettig verantwoord is en een schending inhoudt van de artikelen 97 van de Grondwet, 50, § 1, van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen en 19, § 1, van het koninklijk besluit van 16 december 1981 houdende inwerkingstelling en uitvoering van de artikelen 49 en 50 van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen:

(...)

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat het «toevallige feit» bedoeld in artikel 50, § 1, 2°, van de wet van 9 juli 1975 een omstandigheid of gebeurtenis uitmaakt die voor de bestuurder van het voertuig dat het ongeval veroorzaakte overmacht uitmaken, zodat zij hem niet kunnen worden toegerekend; dat zulk een omstandigheid of gebeurtenis niet noodzakelijk onafhankelijk van elke menselijke wil hoeft te zijn ontstaan;

Overwegende dat het bestreden vonnis vaststelt dat het litigieuze ongeval veroorzaakt werd doordat het motorvoertuig bestuurd door Linda Van den B., zonder enige fout van de bestuurster, slipte op een toevallig op de rijbaan aanwezige laag stookolie, waarvan de aanwezigheid onvoorzienbaar was;

Dat de rechters, op grond van die vaststelling, zonder schending van artikel 50, § 1, 2°, van de wet van 9 juli 1975 beslissen dat eiser tot vergoeding gehouden is van de door het ongeval benadeelde verweerster;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

(...)

NOOT—In dezelfde zin Cass., 16 juni 1988, A.R. nr. 1471.

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 30 JUNI 1988

Voorzitter: de h. Baeteman (rapporteur)

Staatsraden: de hh. Borret en De Brabandere

Auditeur-generaal: de h. Van Assche (gelijkluidend advies)

Advocaten: mrs. Wouters loco Delahaye en Maes loco Bützler

Architect — Tuchtrect — Wraking van leden van de raad van beroep — Beslissing van de Nationale Raad van de Orde van Architecten — 1. Annulatieberoep — Raad van State — Bevoegdheid — 2. Toekenning van bevoegdheid aan de Nationale Raad — Onwettigheid

1. Tegen beslissingen van de Nationale Raad van de Orde van Architecten staat geen cassatieberoep open.

Hoewel de wettigheidscontrole over de beslissingen in tuchtzaken van de raden van beroep van de Orde van Architecten onttrokken is aan de Raad van State en door de wetgever toevertrouwd is aan het Hof van Cassatie, behoudt de Raad van State de algemene bevoegdheid om kennis te nemen van de andere administratieve beslissingen in betwiste zaken, die daarbuiten vallen, ook al zijn ze verbonden met een tuchtprocedure voor een raad van beroep, meer bepaald de beslissingen ter zake van wraking van de

leden van de raden van beroep genomen door de Nationale Raad.

2. De Koning is buiten de hem toegewezen bevoegdheid getreden door in art. 40, tweede lid, van het K.B. van 31 augustus 1963 te bepalen dat de Nationale Raad van de Orde van Architecten, in laatste aanleg, binnen de kortst mogelijke tijd, beslist over de wraking van leden van de raden van beroep, zonder dat het nodig is de partijen op te roepen, en door aldus een met eigenlijke rechtspraak belast orgaan op te richten zonder enige uitdrukkelijke machtiging van de wetgever.

S. t/ Orde van Architecten

Arrest nr. 30.561

Gezien het verzoekschrift dat de advocaat bij het Hof van Cassatie Thomas Delahaye namens (verzoeker), architect, op 25 mei 1984 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van de beslissing van 30 maart 1984 waarbij de Nationale Raad van de Orde van Architecten de vraag om wraking van de architecten E.V., P.S. en R.L., in hun hoedanigheid van lid van de raad van beroep, ongegrond heeft verklaard, welke beslissing verzoeker bij ter post aangetekende brief van 27 april 1984 ter kennis werd gebracht;

(...)

1. Over de gegevens van de zaak

Overwegende dat de gegevens van de zaak kunnen worden samengevat als volgt:

Verzoeker is architect, ingeschreven op het tableau van de Orde van Architecten van de provincie Antwerpen.

Op 20 maart 1980 wordt aan verzoeker een tuchtstraf van een jaar schorsing opgelegd door de provinciale raad van de Orde van Architecten te Antwerpen.

Op 28 april 1981 beslist de raad van beroep met het Nederlands als voertaal, na de zaak tot zich te hebben getrokken, eveneens een tuchtstraf van een jaar schorsing op te leggen.

Bij arrest van het Hof van Cassatie van 24 juni 1983 wordt de beslissing van de raad van beroep vernietigd en wordt de zaak verwezen naar de raad van beroep, anders samengesteld.

Ter zitting van de raad van beroep van 16 november 1983 bevestigt verzoeker de wraking die hij had ingediend ten aanzien van de architecten Y. Van M., G.T. en M.V.

Op 16 december 1983 beslist de Nationale Raad van de Orde van Architecten dat de «wrakingen ongegrond zijn». Tegen deze beslissing dient verzoeker een voorziening in cassatie in op 7 maart 1984, en een annulatieberoep bij de Raad van State op 15 maart 1984.

Het Hof van Cassatie verklaart zich onbevoegd bij het arrest van 14 februari 1986.

Ondertussen wordt op 10 februari 1984 een nieuwe zitting vastgesteld voor de raad van beroep, die anders is samengesteld. Verzoeker legt een nieuwe akte van wraking neer, ditmaal ten aanzien van de architecten E.V., P.S. en R.L.

Op 30 maart 1984 beslist de Nationale Raad van de Orde van Architecten dat de wrakingen ongegrond zijn.

Tegen deze beslissing van de Nationale Raad voorziet verzoeker zich andermaal in cassatie, en dient hij op 25 mei 1984 een annulatieberoep in bij de Raad van State.

Het Hof van Cassatie verklaart in zijn arrest van 14

februari 1986 dat de voorziening niet ontvankelijk is.

Het is de beslissing van 30 maart 1984 van de Nationale Raad die het voorwerp van het onderhavige beroep uitmaakt.

2. Over de bevoegdheid van de Raad van State

2.1. Overwegende dat de verwerende partij aanvoert dat de Raad van State onbevoegd is om uitspraak te doen over de wettigheid van de beslissing van de Nationale Raad van de Orde van Architecten (...)

2.2. Overwegende dat luidens artikel 6 van de voormelde wet van 26 juni 1963 de organen van de Orde van Architecten zijn: de raden van de Orde, de raden van beroep en de nationale raad van de Orde; dat de provinciale raden van de Orde in eerste aanleg kennis nemen van de tuchtzaken (artikel 20); dat tegen de beslissingen van de provinciale raden beroep openstaat bij de raden van beroep (artikel 31) en dat tegen de eindbeslissingen voor de betrokkene en voor de Nationale Raad van de Orde beroep openstaat bij het Hof van Cassatie «wegens overtreding van de wet of schending van substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen (artikel 33); dat artikel 24 van de wet van 26 juni 1963, zoals het werd gewijzigd door de wet van 28 januari 1977, bepaalt:

«§ 1. De raad van de Orde kan geen tuchtstraf uitspreken tenzij de betrokken persoon, bij een ten minste dertig dagen vooraf toegezonden aangetekende brief, is uitgenodigd om te verschijnen op de vergadering van de raad tijdens welke zijn geval zal worden onderzocht. De betrokkene mag zijn verweermiddelen mondeling of schriftelijk doen gelden.

§ 2. De betrokkene bezit het recht van wraking in de bij artikel 828 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalde gevallen. De vormen waarin het recht van wraking dient te worden uitgeoefend, worden door de Koning vastgesteld».

...»;

dat artikel 31 van dezelfde wet bepaalt:

«De raden van beroep doen uitspraak over de beroepen ingesteld tegen de beslissingen, die de raden van de Orde op grond van de artikelen 17, 20 en 61 hebben uitgesproken.

Zij doen in eerste en laatste aanleg uitspraak...»;

dat artikel 32 van dezelfde wet luidt als volgt:

«Voor de rechtspleging voor de raden van beroep worden de artikelen 24, 25, 26, 1ste, 2de en 3de lid, toegepast»;

Overwegende dat hoofdstuk III van het voormelde koninklijk besluit van 31 augustus 1963, gewijd aan «Wraking», de volgende bepalingen omvat:

«Art. 38. Het lid van de Orde dat uitgenodigd werd om te verschijnen voor een raad van de Orde of voor een raad van beroep en een lid van die raad wil wraken, dient zulks, vóór elk ander verweermiddel, onder opgaaf van redenen, te doen door een getekende akte die hij door deurwaarder moet doen betekenen of die hij onder ter post aangetekende omslag adresseert aan de secretaris van de raad als het gaat om de raad van de Orde, of aan de griffier als het gaat om de raad van beroep.

Als het gaat over wraking van de secretaris van een raad van de Orde, wordt de akte van wraking aan de Voorzitter van die raad geadresseerd.

Art. 39. De akte van wraking zal onmiddellijk medegedeeld worden aan het gewraakte lid dat binnen de twee dagen, aan de geadresseerde van de wraking schriftelijk een

verklaring moet afgeven houdende ofwel dat hij in de wraking berust ofwel dat en om welke redenen hij weigert zich te onthouden.

Art. 40. Binnen de drie dagen na het antwoord van het lid dat weigert zich te onthouden, of bij gebrek aan antwoord, wordt een afschrift van de akte van wraking en van de eventuele verklaring van het gewraakte lid door de geadresseerde van de wraking, aan de voorzitter van de raad van beroep gezonden als het wraking betreft van een lid van de raad van de Orde, of aan de voorzitter van de Nationale Raad als het wraking betreft van een lid van de raad van beroep.

De raad van beroep of volgens het geval de Nationale Raad van de Orde, beslist, in laatste aanleg, binnen de kortst mogelijke tijd, over de wraking, zonder dat het nodig is de partijen op te roepen.

Betekening van de beslissing wordt medegedeeld aan hem die wraking heeft ingediend, aan het gewraakte lid, en aan de voorzitter van de betrokken raad van de Orde of van de betrokken raad van beroep»;

2.3. Overwegende dat de Nationale Raad van de Orde van Architecten met de bestreden beslissing het verzoek tot wraking van bepaalde architecten die in de raad van beroep zitting hadden, heeft verworpen; dat het Hof van Cassatie in zijn arrest van 14 februari 1986 het door verzoekers ingestelde cassatieberoep heeft verworpen op grond van de volgende overweging:

«dat echter noch de artikelen 608, 613 en 614 van het Gerechtelijk Wetboek, noch het voormelde koninklijk besluit van 31 augustus 1963, noch enige andere wetbepaling, noch een volgens eiser bestaand algemeen rechtsbeginsel, vervat in artikel 33 van de voornoemde wet van 26 juni 1963 en in de artikelen 608, 609, 1°, 612 en 614, inzonderheid 6°, van het Gerechtelijk Wetboek een voorziening in cassatie mogelijk maken tegen een beslissing van de Nationale Raad van de Orde»;

2.4. Overwegende dat uit de aangehaalde teksten volgt dat de provinciale raden en de raden van beroep, zitting houdende in tuchtzaken, optreden als administratieve rechtscolleges die geen deel uitmaken van de rechterlijke macht, maar ten aanzien van wier beslissingen het Hof van Cassatie bevoegd is om te oordelen over de wettigheid daarvan; dat de Nationale Raad van de Orde een administratieve overheid is, met bestuurlijke en regelende bevoegdheden, tegen wier beslissingen overeenkomstig artikel 40 van de wet de in artikel 11 bedoelde personen en de minister van Middenstand kunnen opkomen bij de afdeling administratie van de Raad van State; dat de Koning buitendien aan de Nationale Raad van de Orde een bijkomende opdracht heeft gegeven, namelijk uitspraak te doen betreffende de wraking van leden van de raden van beroep «in laatste aanleg, binnen de kortst mogelijke tijd (en) zonder dat het nodig is de partijen op te roepen»;

2.5. Overwegende dat uit het aangehaalde arrest van het Hof van Cassatie van 14 februari 1986 volgt dat tegen de beslissingen van de Nationale Raad van de Orde geen cassatieberoep openstaat; dat zo de wettigheidscontrole over de beslissingen in tuchtzaken van de raden van beroep onttrokken is aan de Raad van State en door de wetgever toevertrouwd is aan het Hof van Cassatie, de Raad van State de algemene bevoegdheid behoudt om kennis te nemen van de andere administratieve beslissingen in betwiste zaken,

die daarbuiten vallen, ook al zijn ze verbonden met een tuchtprocedure voor een raad van beroep, met name meer bepaald de beslissingen ter zake wraking van de leden van de raden van beroep genomen door de Nationale Raad van de Orde van Architecten; dat het enkele gegeven dat eensdeels in afwijking van de algemene regeling in tuchtzaken een cassatieberoep wordt ingesteld en anderdeels een speciale opdracht gegeven wordt aan de Nationale Raad van de Orde om te oordelen over een bepaalde betwisting, niet de uitsluiting van de algemene bevoegdheid van de wettigheidscontrole in administratieve aangelegenheden van de Raad van State met zich brengt; dat uit de gegevens van de zaak — meer bepaald de verwerping van het cassatieberoep — blijkt dat het wel om een afscheidbare handeling gaat en dat de vooropgestelde noodzaak van een snelle afhandeling van de zaak buiten de aanwezigheid van de partijen niet vermag de Koning toe te laten de algemene werking van artikel 14 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State uit te schakelen;

3. Over de gegrondheid van het beroep

Overwegende dat verzoeker onder meer betoogt dat de bestreden beslissing genomen werd met «schending van de artikelen 24 inzonderheid § 2, 32, 37 en 38 van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten, (...)»;

3.2. Overwegende dat uit de aangehaalde teksten van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten blijkt dat het tuchtrecht aan met eigenlijke rechtspraak belaste organen werd toegekend; dat de provinciale raden en de raden van beroep, wanneer zij in tuchtzaken beslissen, optreden als rechtscollages; dat door het beslissingsrecht betreffende de wraking van een lid van een rechtscollege, met name van de raad van beroep, aan de Nationale Raad te verlenen, de Koning laatstgenoemde raad ontegensprekelijk heeft belast met een rechtsprekende functie; dat de beslissing van de Nationale Raad tot gevolg kan hebben dat de samenstelling van een rechtscollege — met name de raad van beroep — wordt gewijzigd en zulks terwijl de procedure voor dit rechtscollege aanhangig is ingevolge het beroep dat werd uitgeoefend;

3.3. Overwegende dat artikel 24, § 2, van de wet van 26 juni 1963 tot instelling van een Orde van Architecten luidt: «De betrokkene bezit het recht van wraking in de bij artikel 44 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering bepaalde gevallen. De vormen waarin het recht van wraking dient te worden uitgeoefend, worden door de Koning vastgesteld»; dat deze bepaling betreffende de provinciale raden krachtens artikel 32 van dezelfde wet op de rechtspleging voor de raden van beroep van toepassing is; dat de wetgever aan de Koning wel de opdracht geeft «de vormen» waarin het recht van wraking dient te worden uitgeoefend, vast te stellen; dat die bevoegdheidsopdracht zich uiteraard beperkt tot het vaststellen van vormen, zijnde de procedurevereisten; dat die bepaling dan ook niet kan worden ingeroepen om aan een orgaan een rechtsprekende bevoegdheid toe te kennen; dat overigens in de wet van 26 juni 1963 geen bepaling voorkomt waarbij aan de Koning de bevoegdheid is gegeven om een rechtscollege op te richten, noch om organen van de Orde van Architecten met een rechtsprekende functie te bekleden in de gevallen waarin deze organen niet reeds met een dergelijke functie door de wet zelf zijn bekleed, zoals de provinciale raden en de

raden van beroep wanneer zij in tuchtzaken zetelen;

3.4. Overwegende dat meer in 't bijzonder aan de Nationale Raad door de wetgever geen rechtsprekende functie werd verleend; dat aan die Nationale Raad door de wetgever taken werden opgedragen die erop wijzen dat hij de toepassing van de wet moet doen eerbiedigen; dat aldus de Nationale Raad in beroep kan gaan tegen de beslissingen welke de provinciale raden wijzen in tuchtzaken (wet van 26 juni 1963, artikel 26, vierde lid), en dat hij zich kan voorzien in cassatie tegen de eindbeslissingen van de raden van beroep (wet van 26 juni 1963, artikel 33, eerste lid);

3.5. Overwegende dat uit wat voorafgaat volgt dat de Koning buiten de hem toegewezen bevoegdheid is getreden wanneer Hij in artikel 40, tweede lid, van het koninklijk besluit van 31 augustus 1963 bepaalt dat «de Nationale Raad van de Orde, beslist, in laatste aanleg, binnen de kortst mogelijke tijd, over de wraking, zonder dat het nodig is de partijen op te roepen» en aldus een met eigenlijke rechtspraak belast orgaan opricht zonder de uitdrukkelijke machtiging van de wetgever;

3.6. Overwegende dat de bestreden beslissing van de Nationale Raad met betrekking tot de wraking van leden van de raad van beroep met het Nederlands als voertaal de vereiste rechtsgrond mist en derhalve aangetast is door machtsoverschrijding;

3.7. Overwegende dat de andere middelen niet kunnen leiden tot een ruimere vernietiging en dan ook niet moeten worden onderzocht;

3.8. Overwegende dat de Nationale Raad is opgetreden als een orgaan van de Orde van Architecten; dat deze laatste dan ook de kosten van het geding moet dragen;

(...)

NOOT—Zie Cass., 14 februari 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, nr. 385.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e KAMER — 28 JUNI 1988

Voorzitter: de h. Jans

Raadsheren: de hh. Lahousse en De Riemaeker

Advocaat-generaal: de h. Geyskens

Advocaten: mrs. Laermans en Roman loco Hoschet

1. Beroepsgeheim en geheimhouding — Getuige — Priester — 2. Echtscheiding — Gronden — Weigering van geslachtsomgang

1. De zwijgplicht van priesters strekt zich niet uit tot feiten waarvan zij buiten de biecht kennis hebben gekregen.

2. De ten aanzien van normale geslachtsomgang weigerende houding van de man die sedert lang een gewoonte is geworden, is grof beledigend voor de vrouw en wettigt op zichzelf de ontbinding van de huwelijksband.

B. t/ S.

Overwegende dat de eerste rechter, rechtsprekend na ge-

tuigenverhoor over de hoofdeis tot echtscheiding van Clara S., deze gegrond heeft verklaard, de echtscheiding toegelaten heeft in haar voordeel op grond van grove beledigingen, en haar akte heeft verleend van haar voorbehoud om een vordering tot alimentatie in te stellen;

Dat hij de tegeneis tot echtscheiding van Auguste B., op diens verzoek, naar de bijzondere rol verzonden heeft;

Overwegende dat het hoger beroep van Auguste N. ertoe strekt de hoofdvordering van geïntimeerde ongegrond te horen verklaren;

Dat geïntimeerde tot de bevestiging van de bestreden beslissing concludeert;

Overwegende dat het openbaar ministerie, ter openbare terechtzitting van 11 mei 1988, ambtshalve de geldigheid ter discussie heeft gesteld van de getuigenissen afgelegd door twee bedienaars van de eredienst, die mogelijk tot het beroepsgeheim gehouden zijn;

Dat partijen de gelegenheid werd gegeven betreffende dit bezwaar hun middelen te doen gelden;

Overwegende dat de regels van de deontologie zich in principe ertegen verzetten dat publiek worden gemaakt vertrouwelijke mededelingen of geheimen toevertrouwd aan een priester in de uitoefening van zijn ambt als priester;

Overwegende dat de getuigen-priesters in casu ongetwijfeld buiten de biecht werden geraadpleegd door beide partijen, maar in hun hoedanigheid van specialisten, de ene in kerkelijk recht, de andere in huwelijksmoraal, en hierbij kennis kregen van vertrouwelijke inlichtingen die partijen hun verstrekten ten einde hun advies in te winnen over de mogelijkheid tot nietigverklaring van hun kerkelijk huwelijk;

Overwegende dat partijen ten deze, met kennis van zaken, beiden aanvaard hebben dat de priesters als getuigen zouden worden gehoord (geïntimeerde in het rechtstreeks getuigenverhoor, appellant in het tegenverhoor);

Dat het aan het hof niet staat te beslissen dat de verklaringen van de getuigen-priesters betreffende feiten die hun buiten de biecht ter kennis werden gebracht uit de debatten zouden worden geweerd, aangezien de zwijgplicht van de priesters zich niet uitstrekt tot feiten waarvan zij buiten de biecht kennis hebben gekregen;

Overwegende dat er, in de gegeven omstandigheden, geen aanleiding bestaat om de getuigenissen afgelegd door de getuigen-priesters uit de debatten te weren;

Overwegende dat uit de verklaring van getuige D. blijkt dat beide partijen hem in 1975 meedeelden dat ze sedert lange tijd van elkaar vervreemd waren en geen geslachtsgemeenschap meer onderhielden en dat het de man was die zich onttrok aan een normale geslachtsomgang; dat, volgens deze laatste, seksualiteit slechts moreel geoorloofd was zo ze gericht was op vruchtbaarheid;

Overwegende dat, hoewel getuige O. het heeft over feiten van «meer dan 20 jaar geleden», dus buiten het tijdsbestek van feit 2, dat doelde op de periode «tijdens de zeventiger jaren tot op de feitelijke scheiding in september 1976», de door deze getuige onthulde feiten nochtans de getuigenis van D. komen bewaarden en bevestigen dat de weigerende houding van appellant voor een normale geslachtsomgang sedert lang tot gewoonte was geworden;

Overwegende dat dit feit zwaar beledigend is voor geïntimeerde en op zichzelf de ontbinding van de huwelijksband wettigt;

Dat er dan ook geen acht dient te worden geslagen op de overige twee feiten;

(...)

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

5e KAMER — 6 JANUARI 1986

Voorzitter: de h. Vanderveeren

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Van Holm en Govaert

Advocaat-generaal: de h. Roels

Advocaat: mr. Danneels

Arbeidsongeval — Weg van de arbeid — Plotselinge gebeurtenis — Val in het water — Verdrinking — Vermoeden van ongeval — Tegenbewijs — Zelfmoord

Het ongeval op de arbeidsweg, nl. het terechtkomen in het water met de dood door verdrinking als gevolg, is een arbeidsongeval, wanneer niet is bewezen dat de dood een vrijwillige zelfmoord is, maar een gebeurtenis die de menselijke wil niet heeft kunnen voorzien noch bezweren.

D. t/ D. en M.

Nu het Hof van Cassatie in zijn arrest van 21 december 1981 voor recht heeft gezegd dat het terechtkomen in het water een plotselinge gebeurtenis in de zin van artikel 9 van de wet van 10 april 1971 kan uitmaken, aanvaardt de verzekeraar dat er zich een plotselinge gebeurtenis heeft voorgedaan en dat de dood door verdrinking van de heer M. een vermoeden schept van een ongeval.

Artikel 9 staat echter toe het tegenbewijs te leveren. De verzekeraar maakt zich sterk bedoeld vermoeden te weerleggen door te bewijzen dat het slachtoffer zichzelf vrijwillig de dood toebracht. Hij stelt dat er voldoende vermoedens voorhanden zijn die erop wijzen dat de heer M. zelfmoord pleegde.

Er zij opgemerkt dat zelfmoord als zodanig niet noodzakelijk duidt op het bestaan van het voornemen zich vrijwillig de dood toe te brengen.

Immers, zoals het Hof van Cassatie in zijn arrest van 25 januari 1982 (*Arr. Cass.*, 1981-82, 661) het benadrukte, wordt artikel 48 A.O.W. door de rechter niet geschonden, wanneer hij het recht op wettelijke vergoedingen erkent en beslist dat, hoewel de getroffene zelfmoord pleegde, die daad niettemin aan overmacht te wijten is, aangezien bedoelde zelfmoord niet vrijwillig is en een gebeurtenis uitmaakt die de menselijke wil niet heeft kunnen voorzien noch bezweren.

Het is dus niet voldoende, zoals de verzekeraar blijkt te denken, te bewijzen dat het slachtoffer zelfmoord pleegde om het vermoeden van artikel 9 A.O.W. te weerleggen.

Ter zake zijn de door de appellant aangehaalde feiten niet alleen onvoldoende om te bewijzen dat M. zelfmoord pleegde, maar geen enkele ervan wijst erop dat betrokkene vrijwillig zelfmoord zou hebben gepleegd (...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE LEUVEN

7e KAMER — 29 JUNI 1988

Voorzitter: mevr. Van Bruystegem

Rechters: mevr. Schollen en de h. Debrye

Advocaten: mrs. Vanleeuw, Rooman loco Hoschet, Bosmans en Kusters

Erfdienstaarheid — Uitweg — Verbreding

Wanneer de bestaande toegang voldoende breed is voor landbouwvoertuigen, rekening houdend met de hun wettelijk opgelegde beperkingen, kan geen uitbreiding van de uitweg worden toegestaan.

M. e.a. t/ D. e.a.

Wat de gevraagde verbreding van de uitweg betreft

Overwegende dat, naar aanleiding van de deling tussen de partijen S., zoals beschreven in de akte van 15 januari 1962 van notaris De C., bepaald werd dat het voetpad nummer 64, dat naar de Oude Baan liep, van een oorspronkelijke breedte van 1,65 meter werd gebracht op 3,50 meter en ten einde de achterliggende kavels van een voldoende uitweg te voorzien;

Dat deskundige Vanden Broeck evenwel heeft vastgesteld dat de uitweg slechts een breedte van 3 meter heeft;

Dat hij nochtans aan het einde van blz. 6 van zijn verslag opmerkt dat de partijen G. hun eigendom afgesloten hebben op 50 cm binnen de grens zodat er een vrije ruimte van 3,50 meter is;

Dat de deskundige op blad 7 van zijn verslag uitgaat van de premisse dat de bestaande weg 3 meter breed is, een voorstel doet om de uitweg op een breedte van 4 meter te brengen en een vergoeding van 21.847,50 BF bepaalt voor de partijen G. als vergoeding van de inname van 0,50 meter grond over de hele diepte van hun eigendom;

Overwegende dat de geïntimeerden G. terecht stellen dat er geen enkele reden is om een uitweg over een breedte van 4 meter toe te kennen, daar zowel de bestaande rechtspraak als de technische voorschriften voor de landbouwvoertuigen zich hiertegen verzetten;

Dat het K.B. van 15 maart 1968, artt. 31 en 32bis, aangaande de afmetingen van voertuigen uitdrukkelijk bepaalt — hetgeen door praktisch alle aannemers van landbouwwerken uit het oog verloren wordt — dat de maximale toegelaten breedte voor landbouwvoertuigen 3 meter bedraagt en dat de beweegbare delen, indien mogelijk, moeten worden opgeklapt;

Dat deze laatste reglementering voor alle landbouwvoertuigen, zeker voor maaidorsers, technisch perfect uitvoerbaar is, maar in de praktijk meestal uit gemakzucht wordt nagelaten;

Dat de Vrederechter te Sint-Truiden, in zijn vonnis van 26 mei 1981 (*R. W.*, 1981-82, 1843) volkomen terecht heeft beslist dat wanneer de bestaande toegang voldoende breed is voor landbouwvoertuigen, rekening houdend met de hun wettelijk opgelegde beperkingen, geen uitbreiding van de uitweg kan worden toegestaan;

Dat de bestaande uitweg over een breedte van 3,50 meter, in overeenstemming met bovengenoemde akte van deling

van 15 januari 1962 bijgevolg dient te worden behouden;

Dat supplementair nog dient opgemerkt te worden dat uit de overgelegde documenten blijkt dat de uitweg een volledig rechtlijnig verloop kent zodat er zich geen noemenswaardige problemen kunnen voordoen bij het berijden ervan, terwijl de Oude Baan een voldoende brede betonbaan blijkt te zijn volgens de plans op de bijlagen 15 en 16 van het deskundig verslag, om toe te laten dat normaal gema-neuvreerd wordt met het landbouwvoertuig;

(...)

ARBEIDSRECHTBANK TE GENT

2e KAMER — 28 SEPTEMBER 1987

Voorzitter: de h. Remue

Rechters in sociale zaken: de hh. Crappe en Bulte

Substituut-arbeidsauditeur: de h. Diependaele

Advocaten: mrs. De Ganck, Grypdonck loco De Schrijver en De Vos loco De Lathauwer

Sluiting van onderneming — Sluiting — Begrip — Vermindering van aantal tewerkgestelde werknemers — Rechtsmisbruik

Het spreiden van ontslagen en het invoeren van tijdelijke werkloosheid, met het doel het aantal werknemers hoger te houden dan het vierde van het gemiddelde van het voorgaande kalenderjaar, is een omzeilen van de Sluitingswet en dient te worden gelijkgesteld met rechtsmisbruik.

P.V.B.A. S. t/ Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers en V.

Eiseres stelt dat er geen sprake kan zijn van de toepassing van de wetgeving op de sluiting van ondernemingen, omdat de voorwaarden daartoe niet voorhanden zijn.

Verweerder daarentegen meent dat die voorwaarden wel aanwezig zijn.

Krachtens artikel 2 van de wet van 28 juni 1966 is er sluiting van de onderneming wanneer, in geval van definitieve stopzetting van de hoofdactiviteit van de onderneming of van een afdeling ervan, het aantal tewerkgestelde werknemers wordt verminderd beneden het vierde van het aantal werknemers dat er gemiddeld was tewerkgesteld tijdens het kalenderjaar waarin de stopzetting van de activiteit zich voordoet.

Eiseres meent dat aan de voorwaarde van stopzetting van de hoofdactiviteit of van een afdeling ervan niet is voldaan, gelet op de produktiegegevens 1975-1977, de vervanging van de gedelegeerde bestuurder op 30 juni 1975, de voortleving van de vennootschap gezien haar wijziging, de geldende erkenning door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.

Verweerder daarentegen stelt dat het wel degelijk om een stopzetting van de hoofdactiviteit gaat, gelet op de geleidelijke afbouw van het personeelsbestand van gemiddeld 37, einde eerste kwartaal 1975, tot nihil op 10 oktober 1977, door opzegging van de laatste twee overblijvende werknemers, op de verkoop in 1976 van de gebouwen van eiseres, en het definitief vertrek van de gedelegeerde bestuurder

naar Indonesië.

Uit de feitelijke gegevens, nl.: de geleidelijke afbouw van het personeelsbestand van 44 in januari 1975 naar 22 in december 1975, van 21 in januari 1976 naar 8 in december 1976 en van 8 in januari 1977 naar 2 op 1 oktober 1977, welke laatste twee op 10 oktober 1977 ontslagen werden, de terugloop van de uitgaande facturen voor een totaal bedrag van 16.021.166 fr. op 602 uitgaande facturen in 1975 naar 6.485.519 fr. in 1976 op 292 facturen en naar 161.296 fr. in januari 1977 op 6 facturen, en de verkoop van de gebouwen, kan afgeleid worden dat de hoofdactiviteit van de onderneming is stopgezet.

Noch de vervanging van een gedelegeerd bestuurder door een ander, noch de omvorming van de juridische vorm van de onderneming, naamloze vennootschap naar personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, noch het voortbestaan van het inschrijvingsnummer bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid zijn een afdoende bewijs van de voortzetting van de hoofdactiviteit van de onderneming.

Aan de eerste voorwaarde is dientengevolge voldaan.

Eiseres meent anderzijds dat aan de tweede voorwaarde niet is voldaan.

Uit de voorliggende gegevens blijkt dat het gemiddeld aantal werknemers voor het jaar 1975 ($37 + 34 + 28 + 22$): $4 = 30,25$ bedroeg.

Opdat aan het vereiste van vermindering van het personeelsbestand zou voldaan zijn, dient derhalve dit personeelsbestand in 1976 te dalen naar $30,3 : 4 = 7,56$. Geen enkele maand in 1976 kende een personeelsbestand lager dan 8.

Weliswaar voert verweerder hiertegen aan dat in 1976 zeven van de aangegeven personeelsleden werden geplaatst in een regime van gedeeltelijke werkloosheid, één week op vijf, doch hiermee kan geen rekening worden gehouden voor de mathematische berekening. Artikel 2, derde lid, van de wet van 28 juni 1966 bepaalt immers dat als werknemer beschouwd wordt degene die tewerkgesteld is krachtens een arbeidsovereenkomst of een leerovereenkomst, zonder hierbij rekening te houden met de werknemers van wie de uitvoering van de overeenkomst geschorst is wegens tijdelijke werkloosheid.

Louter wiskundig gezien is dientengevolge niet voldaan aan het tweede vereiste van de wetbepaling.

Wanneer evenwel, zoals *in casu*, uit de feitelijke gegevens blijkt, nl. door spreiding van de ontslagen en het tijdelijk werkloos stellen van het grootste gedeelte van de nog overblijvende personeelsleden-arbeiders, waardoor net niet het mathematisch $1/4$, nl. $7,56$ wordt bereikt, de verplichtingen opgelegd door de desbetreffende wetgeving door de eisende partij werden omzeild, dan dient dit gelijkgesteld te worden met rechtsmisbruik.

Aangezien anderzijds afdoende is gebleken dat de beslissing tot stopzetting reeds geruime tijd vaststond, gelet op de afbouw van het personeelsbestand en derhalve van de produktie, de verkoop van de bedrijfsgebouwen, het vertrek van de gedelegeerde bestuurder naar het buitenland, het gebrek aan enige inspanning om nieuwe orders te krijgen, aangezien de vertegenwoordiger, in april 1976 met pensioen gegaan, niet werd vervangen, het intensief gebruik van het stelsel van gedeeltelijke werkloosheid in 1976, mag hieruit worden afgeleid dat eiseres uitsluitend met het oogmerk om aldus te ontsnappen aan haar verplichtingen bij

sluiting van ondernemingen, kunstmatig het personeelsbestand juist boven het wettelijk vierde heeft weten te handhaven.

Het beheerscomité van verweerder heeft zich dan ook niet laten misleiden door de handigheid van het toenmalig beheer van de onderneming, en terecht beslist tot de toepasselijkheid van de wetgeving op de sluiting van de onderneming op de onderneming van eiseres.

(...)

BOEKEN

P. QUERTAINMONT, *Législation hospitalière. Droit, gestion et financement des hôpitaux en Belgique*, Story Scientia, Brussel, 1988, 144 blz.

Het besproken werk is het tweede in een nieuwe reeks, genaamd: «A la rencontre du droit» (het eerst verschenen werk in deze reeks is eveneens van Philippe Quertainmont en behandelt het administratief economisch recht). Met deze nieuwe reeks wil de uitgever een serie handboeken op de markt brengen die het midden houdt tussen vulgariseerde werken en gespecialiseerde verhandelingen.

Philippe Quertainmont, docent aan de U.L.B., is zowel verbonden aan de rechtsfaculteit als aan de School voor Maatschappelijke Zorg. Hij is uitstekend geslaagd in wat de uitgever met deze serie voor ogen staat. Het boek is bijzonder rijk aan informatie, goed gestructureerd, met nu en dan persoonlijke bedenkingen. Het bevat een uitgebreide bibliografie (ook van de Nederlandstalige publikaties) en in bijlage de gecoördineerde wet op de ziekenhuizen (zij het niet geheel up to date, met name artikel 143).

In zes hoofdstukken passeren achtereenvolgens het administratief toezicht op de openbare ziekenhuizen; het gezondheidsbeleid en de staatshervorming na de wet van 8 augustus 1980 (met de wet van 8 augustus 1988 kon uiteraard geen rekening worden gehouden, maar dat maakt niets uit aangezien inzake gezondheidsbeleid niets is veranderd); opening en uitbreiding van ziekenhuizen; de bijdrage van de overheid in de investeringen voor ziekenhuizen; idem in de werkingskosten; en ten slotte een overzicht van de recente bezuinigingsmaatregelen in de ziekenhuissector.

Herman Nys

BERICHTEN

Studienamiddagen over aspecten van bedrijfssluiting en arbeidsconflictenrecht

De onlangs te Antwerpen opgerichte Vereniging voor Arbeidsrecht (V.V.A.), organiseert in samenwerking met het Arbeidshof te Antwerpen, de Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen en de U.I.A., Departement Rechten, twee studienamiddagen, nl. op 18 en 25 november 1988.

Op 18 november 1988 spreken G. Van Limberghen (assistent V.U.B.), G. Cox (juridisch adviseur L.B.C.) en R. Swennen (advocaat), over: De onderneming en de sluiting van ondernemingen: een juridische begrippenanalyse, Het collectief ontslag: enkele knelpunten en Sociaalrechtelijke problemen bij het faillissement.

De onderwerpen die op 25 november 1988 worden behandeld zijn: De strafrechtelijke aspecten van de sluiting van ondernemin-

gen en het collectief ontslag door R. Boes, raadsheer in het Arbeidshof, docent V.U.B., Outplacement: een juridische analyse door H. Buysens, advocaat, Recht te staken in hoofde van de individuele werknemer: ontwikkelingen en perspectieven na het arrest van het Hof van Cassatie van 21 december 1981 door M. Rigaux, hoogleraar U.I.A. en V.U.B., en Dwangsom en openbare ordehandhaving bij collectieve conflicten door W. Rauws, advocaat, docent Ufsia en Handelshogeschool Antwerpen.

Inschrijving: Universitaire Instelling Antwerpen, Departement Rechten, t.a.v. P. Humblet, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk.

Internationaal colloquium over telecommunicatiesatellieten en internationaal recht

Dit colloquium, georganiseerd door het Belgisch Genootschap voor Internationaal Recht, wordt gehouden op 8 november 1988 te Brussel aan de V.U.B.

Inschrijving: prof. Neri Sybesma-Knol, V.U.B., Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Pleinlaan 2, 1050 Brussel (tel. 02/641.26.41, 641.26.38).

Internationale studiedag over auteursrecht

Het Centrum voor Intellectuele Rechten C.I.R. organiseert op 24 november 1988 te Brussel (U.F.S.A.L., Vrijheidslaan 17) een studiedag over het op 7 juni 1988 door de Commissie van de Europese Gemeenschappen uitgebrachte groenboek over het auteursrecht («*Livre vert sur le droit d'auteur et le défi technologique*»).

Inlichtingen bij: prof. Frank Gotzen, Rechtsfaculteit K.U.Leuven, Tiensestraat 41, 3000 Leuven (tel. 016/28.51.30) en U.F.S.A.L., Vrijheidslaan 17, 1080 Brussel (tel. 02/427.99.60).

TIJDSCHRIFTEN

Cahiers de droit européen, 1987

nr. 4

Bosco, G., Commentaire de l'Acte unique européen des 17-28 février 1987; Due, O., Le respect des droits de la défense dans le droit administratif communautaire; Barthélémy, M. en Heine, J., Les montants compensatoires monétaires et leur démantèlement; Barthélémy, M. en Heine, J., Une étape importante du démantèlement des montants compensatoires monétaires — Les décisions du Conseil du 6 juillet 1987; Isaac, G., La modulation par la Cour de justice des effets dans le temps de ses arrêts d'invalidité; Defalque, L., Le concept de discrimination en matière de libre circulation des marchandises; Keutgen, G., Le groupement d'intérêt économique; Daniele, L., Les problèmes internationaux de la faillite: heur et malheur du projet de convention communautaire; Steenbergen, J., La libre prestation des services dans le secteur de l'assurance (noot onder H.v.J., 4 december 1986, zaak nr. 205/84, Commissie t/B.R.D.); Van Cauteren, C., Chronique législative (1 april-31 augustus 1987).

Nederlands Juristenblad, 1987

nr. 28, 8 augustus

Ten Berge, J.B.J.M. e.a., Algemene Wet Bestuursrecht; Broekhuijsen-Molenaar, A.M.L., Draagmoederschap in Amerika. De zaak «Baby M» in de staat New Jersey en aanbevelingen voor een wetsvoorstel in de staat New York; Kortmann, C.A.J.M., Goochelen met de wetenschappelijke vrijheid van drukpers; Gunning, M., 65 Rechtsgeleerde Vrouwen; Meijer, A., De Algemene Wet Bestuursrecht — Verslag van een studiebijeenkomst van de Vereni-

ging voor Administratief Recht; Ten Berg-Koolen, J., Cijfers met betrekking tot het kort geding in Nederland; Bruinsma, F., Opinion is free, but facts are sacred (met naschrift van de Boer, J.); Rechtspraak Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Europees Hof van Justitie en Hoge Raad; X., Wetgeving; X., Nieuws: Opheffen grenzen binnen E.G.; Vreemdelingenwet; Aanpassing noodwetgeving aan nieuwe Grondwet; Verlaging meerderjarigheidsgrens; Bevoegdheid nationale ombudsman in belastingaangelegenheden; Mentorschap voor meerderjarigen; X., Kamervragen: «Duurzaam gescheiden» bij opname in verpleegtehuis.

nr. 29, 29 augustus

Rozemond, K., Surséance van betaling, een vergeten regeling?; Huis, N.J.H., Hoe juridisch is de schuldenproblematiek? Naschrift (replik aan Rozemond); Timmers-De Vin, M.P. en Monster, W.C., Het zoogrecht gespeend van een goede wettelijke regeling; Damen, L., individueel inlichtingenrecht van kamerleden: een veilig bezit?; Van der Meijden, D., «Undue delay» in een Kroonberoep?; Jansen, R.H.M., Voorjaarsvergadering 1987 van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak; Polak, J.M., Consumentenrechtspraak en de wijziging van de civiele kantonerechtsprocedure; Rottier, H., Arbeidsomstandighedenwet en stakingsrecht (met naschrift van Steyger, E.); Rechtspraak Hoge Raad, Afdeling Rechtspraak Raad van State en Centrale Raad van Beroep; X., Nieuws: Algemene voorwaarden; Commissie Schade-fonds Geweldsmisdrijven; Gescheiden vrouwen niet verplicht tot vragen van alimentatie; Indirecte discriminatie van vrouwen in W.A.O.; Schendingen van de mensenrechten in Roemenië.

nr. 30, 5 september

Silvis, J. en Wiemans, F.P.E., Informatietechniek en strafrecht. Een commentaar op het rapport van de commissie computercriminaliteit; Bost-Habets, M.G., Ontwerp-wet openbare manifestaties: «Fictieve weigering» past niet in kennisgevingstelsel; Wattél, P.J., Wegens éclatant succes geprolongerd; de fiscale verdwijnt; Meijer, A., Administratieve rechter en burgerlijke rechter. Reactie (met naschrift van Versteeg, A.J.H.W.M.); X., Wetgeving; Rechtspraak Hoge Raad (strafkamer) en Centrale Raad van Beroep; X., Nieuws: Jaarverslag openbaar ministerie over 1986; Kandidaat-deurwaardersexamen 1986; E.E.G.-richtlijn vennootschapsrecht; Voorkeursbehandeling ex-dienstplichtigen in strijd met de wet; Uitstel inwerkingtreding grondwetsbepalingen; X., Kamervragen: Ontslag arbeidsongeschikten).

nr. 31, 12 september

De Boer, J., Electronisch betalen: wie draagt het risico van onbevoegd gegeven betalingsopdrachten?; Van Maarseveen, H., De juridische boterberg; Boren, J.A.H.M., De fiscus en de faillissementsaanvraag; Stout, H.D., Internationaal vrouwenklachtrecht; Van Wijk, G.J.M. en Van de Voort, L.P.F., Grensoverschrijdend gegevensverkeer (studiedag Nederlandse Vereniging voor Informatica en Recht); Smeets, S., Slachtofferhulp; Van Swaaningen, R., Geen studie criminologie in Nederland? Een rectificatie; Rechtspraak Hoge Raad-(strafkamer) en Centrale Raad van Beroep; X., Wetgeving; X., Nieuws: Euthanasie; Uitvoeringsregels Wet persoonsregistraties; oproep; Nieuwe richtlijn kantongerechtsverredingen; Rechtenvrouw; Verbetering bedrijfsvoering politie; Mensenrechten in ontwikkelingslanden; Juridische functie op departement wordt geprivatiseerd; Onbehoorlijke handelspraktijken; Oprichting Stichting Historische Racisme-Studies; X., Kamervragen: Renteaftrek bij verschillende hypotheekvormen.

nr. 32, 19 september

Dommering-Van Rongen, L. en Houdius, H.E., Naar één wet op het consumentenkrediet; Polak, J.M., Verbetering van de begrotingspresentatie; Van Maarseveen, H., A lesser life. Reactie; Goldschmidt, J.E., Waarom je het ene moet doen zonder het andere te laten. Reactie op «A lesser life» (met naschrift van Pessers, D.); Van Wijnbergen, S.F.L., Verkenningcommissie Rechtsgeleerdheid; Rechtspraak Hoge Raad (strafkamer); X., Nieuws: Justitiebegroting 1988; Dienstverlening.